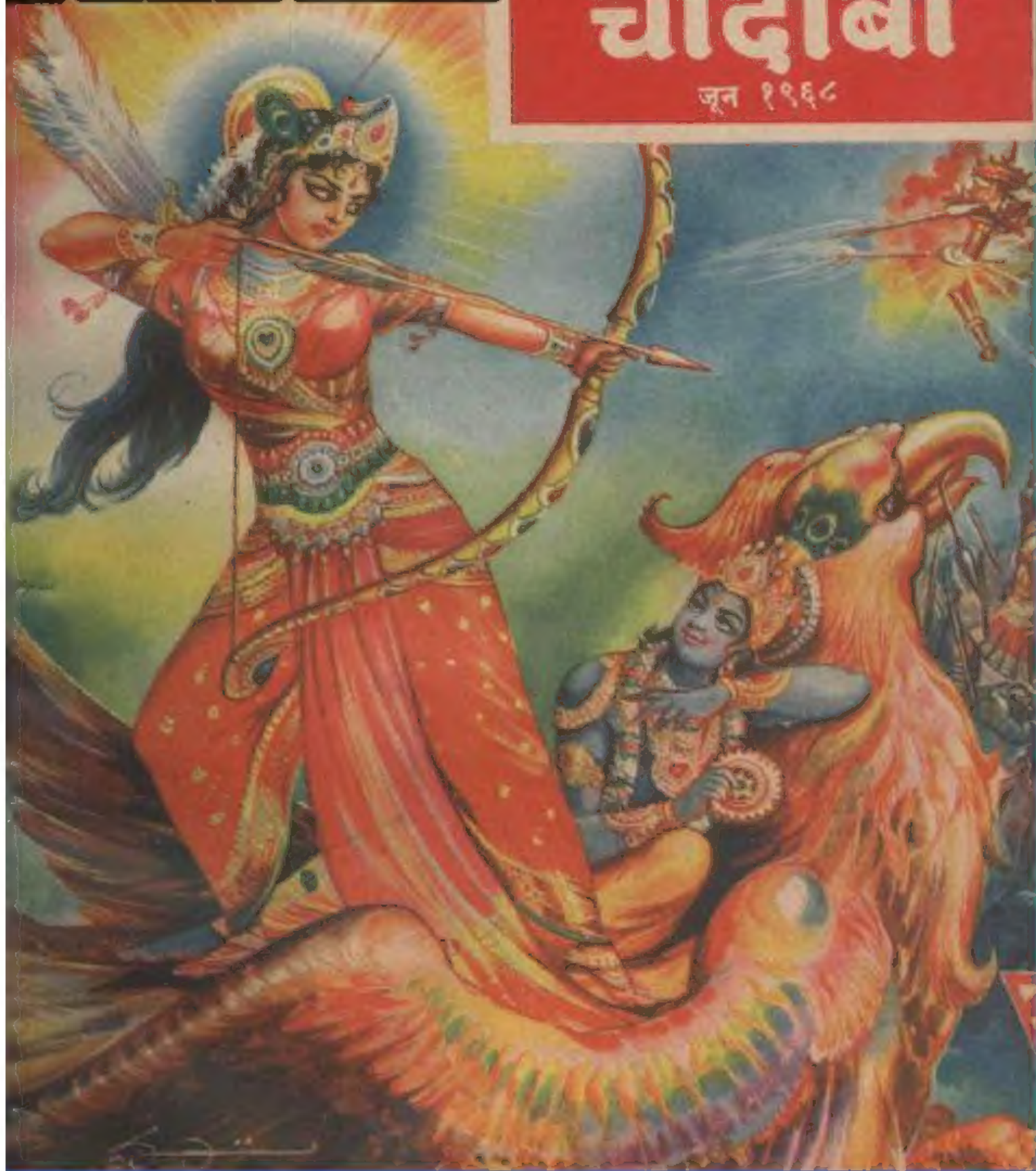

चांदोबा

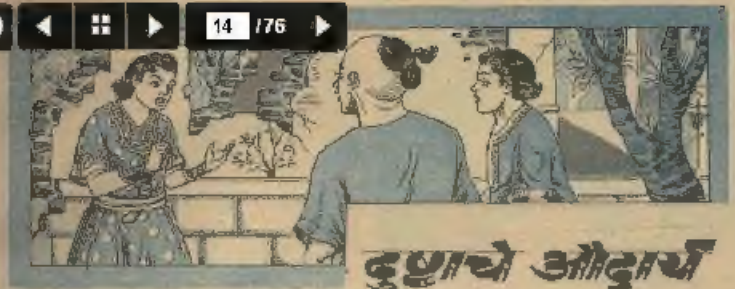
जून १९६८

पिटाळले. परंतु रोहिल्यांची वचन दिल्या-
प्रमाणे ७० लाख रुपये दिले नाहीत. हे
मिस्त्र काढून गुजाउद्दौलाने इंग्रजांच्या मदतीने
रोहिलखंडावर त्तारी करून १७७१ मध्ये
तो प्रदेश विजून आपल्या राज्याला जोडला.

यासंबंधी वॉरन हेस्टिंग्स याने चेतसिंग
विषयी जे निर्णय घेतले त्याची ब्रिटीश
पार्लमेंटांत पुष्कळ निंदा झाली. वाराणसीचा
राजा चेतसिंग हा अवधच्या नवाबाचा एक
मांडलिक होता. त्याने १७७५ च्या जुलै
महिन्यांत कंपनीची एक गुप्त संधी केली
होती. त्या संधी प्रमाणे त्याने कंपनीचे
आधिपत्य स्वीकारून कंपनीला साडे बावीस
लाख रुपये देण्याचे कबूल केले होते.
१७७८ मध्ये ईंग्रज व फ्रेंच यांचे युद्ध
सुरू झाले तेव्हा हेस्टिंग्सने चेतसिंगाकडे

५ लाख रुपये जात मागितले. त्यास
कोणत्याही प्रकारचा विरोध केला नाही व
ती रक्कम दिली. हेस्टिंग्स पुन्हा पुन्हा
घन मागत गेला व चेतसिंग देत गेला.
पुढे हेस्टिंग्सने मागितल्याप्रमाणे तो धोडे-
स्वाराचे सैन्य पाठवू शकला नाही. या श्रुद्धक
कारणावरून त्याला अपराधी ठरवून हेस्टिंग्स
स्वतः वाराणसीवर चालून गेला व त्याने
चेतसिंगाला कैद केले. चेतसिंगाचे शिपाई
समजले व त्यांनी हेस्टिंग्सच्या तिघां
सेनापतींचा व अनेक सैनिकांचा वध केला.
असे काही झाले असेल हे चेतसिंगाला काहीत
देखील नव्हते. त्याचा काही दोष नसूनही तो
इंग्रजांच्या भीतीने खालहेरला पळून गेला.
वरवर्षी ४० लाख रुपये ब्रिटीश कंपनीला
देण्याची कबुली करून घेऊन इंग्रजांनी
चेतसिंगाच्या जागी त्याच्या पुतण्याला नेमले.

दुष्टाचे औदार्य

फार पूर्वी एक राजा होता. त्याला एकच
एक मुलगा होता. राजकुमाराबरोबर
एक वाण्याचा मुलगा व एक रामपुरोहिताचा
मुलगा एकाच गुरूगृही विद्याभ्यास करीत
होते. तिघांचे लक्ष विद्याभ्यासाकडे नव्हते.
एकदा राजा सुवराजाला बोलवून फार
रागावला. ही गोष्ट त्याने आपल्या दोघां
संबंधकर्त्यांना सांगितली.

“काय करावे, कळत नाही, माझे
वडील तेवढील आज रागावले मला.” अशी
दोघांनी आपापल्या वडिलां विषयी तक्रार
सांगितली.

“आतां मला नाही राहायचं या गावी.
वाघांच्या दारोज शिब्या खाण्या पेन्ना
मोकळेपणाने परगावी कोठे रहावं असे मी
ठरविले आहे.” युवराज म्हणाला.

“तू निघालास तर वाप्ती मुद्धा येऊ
तुझ्याबरोबर.” राजकुमाराने बोबे मित्र
म्हणाले.

तिघांनी देशभर भ्रमण करायला
ठरविले.

“देशभर भ्रमण करायचे म्हणजे पैसे
पाहिजेत. नाहीतर उपाशी मरावे लागेल.”
वाण्याचा मुलगा म्हणाला.

“पैसे किती न्यायचे बरोबर? हिरे
बाणके बरोबर घेऊन जाऊ या. मी
तिघांसाठी एकेक हिरा घेऊन येतो.”
राजकुमार म्हणाला. त्याप्रमाणे तो तीन
हिरे घेऊन उरल्या जागी आपल्या मित्रांना
मेटला. तिघे प्रवासात निघाले.

फिरत फिरत ते तिघे एका रानात आले.
“येथे चोर ” दाकू असतील नाही.

निघाल्यावर चोर दुसऱ्या वाटेने पुढे गेला व त्याच्यासमोर येऊन उभा राहून म्हणाला-
"दादा! मी गरीब भिकारी आहे. तुम्ही धीमंत सावकार दिसता. तुमची होईल ती सेवा करीन. तुम्ही भास ती नीटभाकर खाऊन पडून राहीन."

तिथे बघाने लहान होते. जंबलाची वाट. अर्थातच त्यांना भीती वाटत होती. त्यांनी विचार केला एक धडधाकट मनुष्य दिसतो आहे. असा मनुष्य नोकर म्हणून बरोबर असला तर नेळ प्रसंगी उपयोग होईल. म्हणून त्यांनी त्या बौराळा बरोबर चलायला सांगितले,

स्वा दिवशी संध्या काळी ते एका रानटी शेकांच्या बस्ती जवळ येऊन पोचले. वार मिळाल्या सरदाराने शोपडीजवळून जात होती. त्या शोपडीबाहेर एका खांब्याला बांधलेल्या पिंज्यात एक राखडी पोपट होता. त्या चौघांना त्या वाटेने येत असलेले पाहून पोपट बोल लागला. तो बोल लागला याचा अर्थ चौघाजवळ पैसे आहेत असे होते. त्या शिबाम तो कवी बोललाच नसता. म्हणून पोपटाचे बोलणे ऐकून शिब्याचा सरदार शोपडी बाहेर आला व त्या चौघांना बरबातून म्हणाला-"ठमरे रहा, एक पाऊळ

देखील पुढे टाकलेत तर पहा. तुमच्याजवळ ने काही धन किंवा मूल्यवान वस्तू असेल ती तुकाऱ्याने माझ्यासमोर ठेवून पुढे चालू लाग्या. नाही तर माझ्याशी गाठ आहे, लक्षात ठेवा."

त्या तिघांबरोबर जाण्यास चोर म्हणाला-
"बाबारे माझ्याजवळ काही एक नाही. पाहिजे तर आमची झडती घेऊन पहा."

त्या भिड सरदाराने त्या तिघांनी लक्षपूर्वक झडती घेतली, त्या तिघांजवळ त्याला काही मिळाले नाही. पण पोपट कां बोलला त्याला कळेलना. म्हणाला
"बरे तर तुम्ही जा."

ते चालू लागल्यावर पोपट खाण्याची बोरजोराने ओरडू लागला, जणुकाही त्याचा पिंजराच कोणी उचलून घेऊन चालला आहे. आता मात्र भिड सरदाराला वाटू लागले की खात्रीने या तिघांकडे काही तरी असलेच पाहिजे. त्यांनी ते लपवून ठेवले आहे. असा विचार करून भिडाने आपल्या नोकरांना बोलावून त्या चौघांना शोपडीत कैद करून ठेवायला सांगितले व म्हणाला-
"रात्री घरी परत आल्यावर मी येतो यांच्या समानाराला."

"भिडानी त्या चौघांना एक गोळाकार शोपडीत कोंडून ठेवले. त्या शोपडीला एकाच दार होते. ते त्यांनी बाहेरून बंद केले. दरबाज्या बाहेर बिल्ले भाले घेऊन पाहारा देत होते. मध्यरात्रीच्या सुमारास भिड सरदार परत आला. त्याने शोपडीचे दार उघडवले व कैद्यांना म्हणाला-"तुम्ही पैसे किंवा काही मूल्यवान वस्तू लपवून ठेवली आहे, बाल मज्जा शंका नाही. तुमच्या अंगांखांद्यावर काही दिसत नाही. कोठे आहे ते खरे खरे सांगा नाही तर एकेकाचे पोटा वरून काढायला सांगेन."

Fullscreen

127

18 / 76

चोराळा वाटले की भिळांचा सरदार ये म्हणतो आहे ते करावला भागे पुढे पाहणार नाही. आपल्या पोटात काही नाही. या तिघांच्या पोटात हिरे आहेत. सरदार त्या तिघांपैकी प्रथम कोणाने तरी पोट चिरून पाहणार. हिरा सापडला की एकेकाचे पोट चिरणार. आणि सरी कसे सुटणार! तो सर्वांचा जीव जाणार हे निश्चित. पण समजा, त्याने सर्वांत आधी आपलेच पोट चिरले तर त्याला आत काही मिळणार नाही आणि आपला जीव गेल्या तरी तिघांचा तरी जीव रांचेल.

असा विचार करून तो साहस करून म्हणाला—“सरदार! आमच्याजवळ काही एक नाही हे आम्ही तुला सांगितले. तुला आमच्यावर विश्वास नसेल तर पहा, माझे पोट चिरून.”

भिळांच्या सरदाराला जास्तच राग आला. त्याने कंठरेवी फाटार काढून चोराचे पोट चिरले. खीर जागच्या बागी ठार झाळा. त्याच्या पोटातून सरदाराला रतीयर सोने देखील मिळाले नाही. आपण बिनाकारण एका गरिबाचे पोट चिरून त्याचा जीव घेतला असे सरदाराला वाटले. आपल्या ह्यातून या पोश्टामुळेच हा दुष्टपणा घडला असे वाटून सरदाराने मनातल्या मनात, पोश्टाला शिल्या दिल्या व त्या तिघांना सोडले.

स्वामंतर त्या तिघांना म्हासाची भीती वाहू लागली. ते परत त्याच वाटेने आपल्या घाभी आले. स्वामंतर त्यांनी आपापल्या बहिळांच्या व मोठ्यांच्या आज्ञेप्रमाणे विश्वाभ्यास करून पुढे नाव ठोकिक निळविला.

पडकें दुकळ

[४]

[एकदा देवळाच्या पुजाऱ्याला खोघाबं शिखीमुख व भिकमिठरी पोचे वेगवेगळ्या विधेने विपतडे. शिखीमुखने बानरातून धाकळ वाकल्याबरोबर त्याच्या पायात एकदा दोरीचा फास पडला आणि त्याणं ज्ञानाळा उकळे दगिण्यात गेले. पुजाऱ्याला शिखीमुखने भाला मारल्याचा अवजळी यज्ञ करून पाहिले. बंतर त्याला ठार करण्यासाठी पुजाऱ्याचे बडवाची धारडे—पुढे]

पुजाऱ्याच्या अतुऱ्यांनी खिलीमुखवर गाले मनाची उरविले. त्याने जबरमातेचा एकदा रोसले तेव्हां आपले मरण जवळ जयजयकार करून क्षणाघात त्याच्या पायाला आल्यासारखे त्याला क्षणभर वाटले. परंतु जी दोरी मांघली होती तिचा नेम करून त्याचा भीर खचला नाही. रानात राह- गाळा मारला. दोरी अर्बा अधिक मुदळी जारा, अस्वस्वावांची शिकार करणारा तो, व उरलेली त्याच्या बजनाने मुदळी. तो असा भितो का ! उलट मरणापूर्वी या दुष्टा- शोळा देखील असावच राहाला असता तर पैकी एका दोघाला ठार फावे असे त्याने त्याचे डोके जमिनीवर आपटले असते

Fullscreen

127

X

◀ ▶

20 176 ▶

“हां मनुष्य नसून माकड आहे रे, जमिनीला पाय ठावल्या शिवाय हा आकळात उडत विन्ध्य पर्वतापर्यंत जाईल. पाहता काय करा ठार घाला.” दुसरा म्हणाला.

काही वेळ पुढाऱ्याचे अनुयायी किंत्सर्वथ विमड स्थितीत जायच्या जागी उभे राहाले. कोणी त्याला भाज मारला नाही. त्यामुळे शिखीमुखला बांगलीच संपी मिळाली. त्याने एकाच्या शुद्ध्याला चोराने लांब मारकी व तो खाली पडणार इतक्यात त्याच्या आडून निसटून पडून गेला.

पुढाऱ्याचे अनुयायी शिखीमुख ऐकून जात बसलेला पहात होते. पण त्यांच्या पैकी एकाचे देखील त्याला अडविले नाही. कोणी त्याच्यावर बाण फेकला नाही की तलवारीचा उपयोग केला नाही. शिखीमुख थोडेच अंतर वाखून गेला असेल, इतक्यात पुढाऱ्याचे अनुयायी एकदम ओरडले—“अरे पहा, तो मळाळा, बरं, ठार करा त्याला.” आणि त्याला चारी बाजूंनी धरण्यासाठी धावले.

त्याच वेळी दुकून एक शिंदी हाकी. ती पुढाऱ्याने वानवलेकी खुणेची शिंदी होती. ती ऐकून एक जण म्हणाला—“पुढारी मोलावीत

आहेत. चला, काही तरी जास्त जरूरीचे काम असेल.”

“अरे होय, पण या शवर घोराला असेच सोडून घापचे? त्याला पळून न्यावचे नाही का?” एकाने शंका केली.

या प्रश्नाचे उत्तर दुसरा देणार इतक्यात त्यांना तांबळ्या कुऱ्याचे जोर घोराने मुकणे ऐकू आले व त्याच्या पाठपोट शवरांचा आवाज ऐकू आला. विक्रमकेसरी—“शिखीमुख! शिखीमुख!” जगा हाका मारीत त्याच नाजूक मानठ येत असल्या दिसला.

यवेळी पुढाऱ्याची शिंदी वास्त जोरावे ऐकू आली. ही घोव्याची सूचना होती. ती ऐकून चोर असली होऊन पडलेल्या एका दोषा साध्यांना सांघावर उचलून घेऊन पळाले.

शिखीमुखने तांबळ्या कुऱ्याला जोराने हाक मारली. त्याचा आवाज ओळखून कुना त्याच्या बबड पानस येऊन उभा राहिल. त्याच्या पाठीमागून विक्रमकेसरी व चार पांच शवर जातीचे लोक पण येऊन पोचले.

“तू एकदात सापडला असावास व दुऱ्या जिवाला धोका असावा अशी माझी समजूत होती.” विक्रमकेसरी शिखीमुखला म्हणाला.

“मी खरोखरच एका मोठ्या संकटात सापडले होते. भाव्य बळवत्तर म्हणूनच वाचले. ते दुष्ट याच बंगलात दगा पळून बसले होते व मला पकटा पाडून माझ्यावर तुटून पडले. मला उकटा हाडातून टांगून ठार करण्याच्या विचारात होते ते. ते सर्व मी सबडीने सांगेन. प्रथम आपल्याला त्या दुष्टाची रूपत नसण्याची मागा कोमती दे हुडकून काढले पाहिजे. एक दोषेच का वसेल ना, त्याचा पाठलाग करून उजाडण्या पूर्वी या सर्वांचा संहार केला पाहिजे.” शिखीमुख म्हणाला.

बांदोबा

१०

बांदोबा

“रानात हे लोक कोठे राहतात या गोष्टीची माहिती काढायला आपण कोचे पुरे आहोत. त्यांचा वास घेऊन वाट दाखवायला कुत्रा आहेच नरोबर. उजाडे-पर्यंत आपल्या कत्तीतळे छोक येतीलच मजतीला.” असे सांगून विक्रमकेसरी शहर अनुयायांकडे वळून म्हणाला—“आता तुम्ही परत फिरा. त्या बुड्याचे अनुयायी वस्तीस्थ आग लावायला पुन्हा बेसीक कदाचित. आम्ही दोघे त्या दुष्टांचा माग लावून येतो. कोणी तरी एक बण घेऊन फळवीक.”

Fullscreen

127

X

◀

⏏

▶

22 176

शहर अनुयायी परतले. शिखीमुख व विक्रमकेसरी रानात शिरले. पुढे कुत्रा जमीन हुंगत वाट दाखवीत चालला होता. कुत्रा चोर कोठे स्थून बसले आहेत नाही वाट दाखवू शकले वाट दोघांना शंका उरली नाही. कुत्रा त्यांचा रानातल्या एका डोंगर-धवा उंचकट्यापर्यंत घेऊन आला. एका मोठ्या झाडाजवळ उभा राहून काही वेळ जमीन हुंगून पहात राहिला. मंतर झाडाच्या चारी बाजूला रोड रीतळा वितळ्या वाळत वर झाडाकडे पाहू लागला.

विक्रमकेसरीला कुत्र्याची ती हालचाल आश्चर्याची वाटली. तो काही बोलणार इतक्यात शिखीमुखने त्याला खुणेने छुप करून झाडावर पांथांच्या आड लक्षपूर्वक पाहिले. तेथे पानांच्या आड लपून बसलेली एक माणसाची आकृती त्याला दिसली. तो पुजाऱ्याचा अनुयायीच नसावा याबद्दल शिखीमुखला थोडी देखीक शंका नव्हती. तो झाडाच्या फांदीच्या आकारे स्वतःला बांधून घेऊन तिथे शोपला होता. त्याच्या कमरेला एक तळवार कोवत होती.

शिखीमुखने तिकडे बोटाने खूप करून विक्रमकेसरीला दाखविले व म्हणून म्हणाला—

“विक्रम ! हा पुजाऱ्याचा पाहारेकरी दिसतो आहे. याला पुजाऱ्याने झाडावर लपून राहून येणारा जाणारवर नजर ठेवायला सांगितले असेल. परंतु विचारा राजभर जागत राहून आता चोरत पडला असावा.”

“याला निवंत पकडून नेले पाहिजे. याच्या मदतीने पुजाऱ्याचे सर्व गूढ कळेल.” विक्रमकेसरी म्हणाला.

“त्याला नुसते पकडून काय उपयोग ? हा ओरडला तर पुजाऱ्याला कळेल की आपण वेचवर आले आहो. सूर्योदयाची वेळ झाली. तू झाडासाक्षीन राह. मी चाहूळ दिल्याशिवाय झाडावर चढून जातो व त्याला खाली ओढून घेऊन येतो.” असे सांगून शिखीमुखने सनटी वेलीची बळून एक दोरी घेतली व आपली चाहूळ दिल्याशिवाय झाडावर चढून गेला. एका हाताने पुजाऱ्याच्या नोकऱ्याचा बंड जाबळून दुसऱ्या हाताने त्याच्या छातीवर हाका रोखला.

तोपर्यंत सूर्योदय झाला होता. पाहारेकऱ्याने दबकून दोळे उपलून पाहिले तर दोळ्यासमोर त्याला भास्याचे चकाकणारे पाते दिसले. तो अंग हासवून ओरडणार इतक्यात शिखीमुखने त्याचा बळा आवळून

महदले—“ओरडलास तर माझा चारपार गेल्याच समज. नीच हवा असेल तर तोडा नाटे नकार शब्द काढल्याशिवाय झाडावरून खाली ये. असे सांगून शिखीमुखने त्याच्या म्यानेतली तळवार काढून घेतली. त्या अस्हाय स्थितीत पुजाऱ्याच्या अनुयायाला खाली उतरून येणेच मग होते.

शिखीमुखने खाली आल्यावर पुजाऱ्याच्या अनुयायाला झाडाकडे टेकून बसविले आणि विचारले—“तू त्या पुजाऱ्याचा नोकर आहेस ना ? खरे बोलस नाहीस तर झाडाकड करवी तुला काढून लाववीन. खरे

बांधोबा

बांधोबा

सांग या डोंगरातल्या कोणत्या गुहेत तो राहतो.

बिचारा नोकर पावून ब्राह्मण भरभर कापत होता. म्हणाला—“का गरिबाका मानवा. मी खरे तेच संतवो. पुजारी वा डोंगरात राहतत, एण पकाच गुहेत रहात नाहीत. काळ संध्याकाळी भुतासारक्या त्या मोठ्या वणडावाड गुहा आहे, तिच्यात लपून बसले होते. आता ते तेथेच आहेत की नाही हे नाही मज्ज माहीत.

“तू खरे बोलखो आहेस ना?” शिस्ली-मुखने वरचाभुन मिचारेले.

Fullscreen

127

X

◀

⌂

▶

24 / 176

▶

“पुजारी कुचा व रुबाव आहे, त्याचा नोकर मिराळा कसा असणार! त्यास कुच्याका सोड त्याच्या अंगावर.” विक्रम-केसरी म्हणाला.

शिस्लीमुखने ‘हू’ म्हटल्यावरोंवर कुच्याने त्या पाहरेकच्यावर झडप मारली. त्याच्या शस्तीवर पाव ठेवून त्याच्या कंठाचा रुचका रोखू का, अणु काही हेच विचारण्यासाठी त्याने आपल्या मानकाकडे वळून पाहिले. “अरे, हा कुचा गस्तून नुस्तथा खुणेवर पगल करणारा मनुष्यच आहे.” विक्रमकेसरी म्हणाला.

पुजाराच्या नोकराने जोरडप्यासाठी तोंड उघडले इतक्यात त्याच्यावर भाळा रोखून शिस्लीमुख म्हणाला—“ओरडू नकोस. खरे बोललास तर कुचा काही करणार नाही.”

“मी खरेच सांगितले. मला वाचना.” पाहरेकरी हात जोडून रडू लागला.

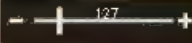
त्याच्या डोक्यांत पाणी आलेले पाहून विक्रमकेसरी म्हणाला—“शिस्लीमुख हा खरे बोलतो आहे. चळ आपण त्या गुहेत होकाधून पाहू वा. पुजारी आपल्या नोकरांना तरी खरे सांगेलच कडावरून! याला देखील सर्व माहीत नसावे.”

बांदोबा

Fullscreen

127

26 / 76

शिलीमुखने लाल कुम्याळा कातरले व त्या पाहणेकड्याळा म्हणाले—“आम्ही तु सांगतो ते खरे आहे की नाही, हे पाहून येतो. तोपर्यंत तुझ्या डोंडांत कोले कोंबून तुला येथे झुडपांत बांधून ठेवतो. परत आल्यावर तुला सोडवू.” असे सांगून दोघांनी त्याच्या तोंडात काळे कोंबले. पैलांच्या दोरीने त्याका गटोळ्यासारखे बांधले व त्याचे भुटकडे कळून एका झडपाजोड त्याला नेऊन ठेवले.

त्यानंतर दोघे जण कुम्याळा घेऊन चोराने सांगितलेल्या गुहेकडे निघाले. कुत्रा जमीन हुंगत पुढे चालू होता. बाटेत त्यांना पावलांची चिन्हे दिसली. ती पाहून दोघे थोडे दूर पुढे गेले. तेव्हा त्यांना चारपांच जण मिळून ज्ञान्या लायक एक डोंगरी रस्ता व रस्त्याच्या समोसम एक

काकवी पुतळा दिसला. त्या पुतळ्याच्या हातात रक्ताने माखलेला विशूल होता.

विक्रमकेसरी तो पुतळा पाहून चकित झाला. तरी न मिता पुढे निघाला. त्याला शिलीमुखने अडवले व म्हणाला—“त्याच्या हातातला तो विशूल पाहिलास ना ! रक्ताने माखलेला आहे. त्याच्या पाया साखून गुहेत जाण्याला जावे लागेल.

ते दोघे मोठत होते व तिकडे लाल कुत्रा त्या पुतळ्या जवळ जाऊन त्याच्याकडे पहात काही वेळ उभा राहिला. नंतर त्याच्या पाया साखून पलीकडे जाऊ लागला. इतक्यात तो पुतळा जोर जोराने हाऊ कायका. त्याच्या हातातला विशूल विजेच्या येगाने जमिनीकडे ‘झूम’ असा आवाज करीत खाली जाऊ लागला.

(पुढील गोष्ट पुढील अंकी)

स्वरा शिष्य

विक्रमादित्याने दृष्ट सोडला नाही. तो शाहाजवळ परत गेला, पंत खांचावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे काही बोकल्याशिवाय स्नानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा ! तुला पाहून मला अशोच्येचा राजा धर्मपाळ हा आठवतो. राज्याची सर्व कामे सोडून देऊन त्याने देवीक पुष्कळ कष्ट सहन केले होते. तुला हे कष्ट सहन करणे हलके ध्यावे म्हणून मी त्याची गोष्ट सांगतो, ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

अशोच्येचा राजा धर्मपाळ हा विद्वान व अश्यास होता. राज्यकारभाराची सर्व कामे संभाळून तो विद्वानांची सभा शोधवी व त्यांच्या बरोबर तत्त्वज्ञाना विषयी विचार

वेताळाच्या गोष्टी

दवंडी पिठणारा त्या प्रमाणे दवंडी पिटीत परत राजवाळाजवळ आला. राजाने त्याला जवळ बोलावून तशी दवंडी पिटायला त्याला कोणी सांगितले हे विचारले.

तो म्हणाला—“महाराज, आपल्या आज्ञे-प्रमाणे दवंडी पिटत मी राजधानीबाहेर माहारवाळ्याकडे गेलो तेव्हा शोपडीतून एक मनुष्य बाहेर आला व आपल्या आज्ञेने मी दवंडी पिटत आहे हे कळल्यावर त्याने मला अशी दवंडी पिटायला सांगितले.”

राजा त्या महाराच्या घराच्या खाणा-खुणा सर्व विचारून घेऊन रात्री वेष घालून त्या शोपडीजवळ गेला व वाटेवर दाराची कडी वाजवली. आतून त्या महाराने विचारले—“कोण आहे?”

“मी महाराज धर्मपाल! ‘स्वरा शिष्य नाही’ अशी दवंडी पिटायला तुम्हीच नव्हते का सांगितले!” राजाने विचारले.

“होय, मीच सांगितले होते.” आतून तो महार म्हणाला.

राजाने त्या महाराला नमस्कार केला व म्हणाला—“महात्मन्! मी आपले शिष्यत्व ग्रहण करण्यासाठी आलो आहे. आपण गुरु उपदेश करावा.”

विनिमय करी. हळू हळू त्याला वाद लागले की शान हे अगाध आहे आणि गुरूकृपेशिवाय ज्ञानप्राप्ति अशक्य आहे.

म्हणून धर्मपालाने आपल्या राज्यात दवंडी पिटविली की “कोणी सद्गुरू नाही काय!” या दवंडीचा अर्थ काय हे कोणाला कळेना. परंतु राजधानी बाहेर एका शोपडीत राहणाऱ्या एक महाराने दवंडी पिटवणाऱ्याला जवळ बोलावून राजाने त्याला जी दवंडी पिटायला आज्ञा केली होती त्या ऐवजी अशी दवंडी पिटण्यास सांगितले, ‘स्वरा शिष्य कोणी नाही!’

बाला तुमच्या हाती विकत आहे. मला वाटेच तेव्हां वेळून वहा सुवर्णमुद्रा परत करून मी माला बरोबर घेऊन जाईन. तुम्हाला ही अट कबूल जसेल तरच माला विकत घ्यावे."

त्या वेदयेने ती अट कबूल केली आणि धर्मपाळाकडून आपल्या घरी परत गेली.

त्या दिवसापासून धर्मपाल वेदयेच्या घरा बाहेरच्या ओऱ्यावर बसून राही व ती जे काही सांगे ते 'गुरूची आज्ञा' मानून करी. त्याला जे लायला मिळे ते खाऊन रात्रंदिवस, पावसाळा असो, हिवाळा असो की उन्हाळा,

Fullscreen

127

X

30 176

त्याच ओऱ्यावर पळून राही. आपल्या आज्ञा-धारी नोक्याचे वेष्ट्या कोंतुक करी. ती व तिची मुलगी दोघीची धर्मपाळाबा फार मज्जी नसली, परंतु धर्मपाळाच्या हुक्माला वेष्ट्या किंवा तिची मुलगी होघी पैकी एकीचाहि विचार शिवला नाही. गुरूची आज्ञा म्हणून तो सर्व कष्ट सहन करी.

एकदा पहाटे मुसळधार पाऊस पडत होता. नित्याप्रमाणे उठून त्याने तोंड धुवून कूट भरूच धुकली. ती नेमकी त्या वेदयेच्या वरगावर पडली. काळोख असल्यामुळे वेदया झालेली त्याला दिसली नाही.

ती घाई घाईने घरात गेली. मुलीला उठवले व म्हणाली—"पाहिलेस, हा नोककसा माजला आहे तो. माझ्या वरगावर तो आज धुकला."

मुलीने किळकिले होठे करून आईला पाहिले व चकित होऊन म्हणाली—"आई! तूच का ! किती ग बदल झाला आहे."

वेदयेने आरशांत आपले तोंड पाहिले. तिचे बार्चक्य जाऊन तिच्या अंगात तारुण्य मुसमुसून आलेले तिला दिसले.

मायलेकींनी चकित होऊन विचार केला व त्या नोकराच्या उण्या पाण्यामुळेच हा

बदल झाला असल्याची दोघीची खात्री पटली. मुलीने स्वाच्याहीच आपण कम करणार असा आपल्या मनाशी निर्धार करून आईला ते सांगितले. आईला पण ती गोष्ट पसंत पडली.

उजाडप्याच्या सुमारास पाऊस थांबला. वेष्ट्या बाहेर गेली व धर्मपाळाकडून म्हणाली—"हा घरात आ. तेवळ जाऊन आंचोळ बाकते."

"गुरूची आज्ञा !" असा विचार करून तो घरात गेला. त्याला तेवळ जाऊन आंचोळ बाळग्यात आली, व अंगात पाकयला उंची वळे देण्यात आली.

रात्री लक्षाची तयारी होती. त्याची माळकीण त्याला सांगे ते तो 'गुरूची आज्ञा' मानून करी.

पुरोहिताने सांगितल्याप्रमाणे वेदयेने धर्मपाळाकडून मुलीच्या गळ्यात मंगळसूत्र बांधायला सांगितले. धर्मपाल ती गुरूची आज्ञा मणून मंगळसूत्र बांधणार इतक्यात गहार तेथे आला व म्हणाला—"बाब !"

नंतर तो वेदयेकडे बघून म्हणाला—"बाबे तुम्हाला वहा सुवर्णमुद्रा आणि मी माझ्या शिष्याला बरोबर घेऊन जातो." असे आदेश, तू आपल्या बाटेने आ व मी

सांगून त्याने वेदयेच्या हातात वहा सुवर्णमुद्रा ठेवल्या.

धर्मपाल नोहोल्याकरून साडी उतरला आणि त्याने आपल्या गुरूच्या पायावर होके ठेवून त्याला साहाय्य समस्कार केला

कधी अंतर होणे बरोबर जाऊन होते. महाराने धर्मपाळाकडून श्रद्धा व मक्तिपूर्वक समस्कार केला व म्हणाला—"महात्मन् !

मला वाटत होते की मला कोम्य शिष्य मिळणार नाही. परंतु तू एक योग्य शिष्य आहेस हे सिद्ध झाले. आता तू मोकळा

आहेस हे सिद्ध झाले. आता तू मोकळा शिष्याला बरोबर घेऊन जातो." असे आदेश, तू आपल्या बाटेने आ व मी

बांदोबा

बांदोबा

जावल्या वाटेने जातो." असे सांगून महार निघून गेळा.

धर्मपाळ सरळ रानात निघून गेळा. कंठमुळे व फळे खाऊन तपश्चर्या करीत त्याने उरलेले जायुष्य सार्थक केले.

वेताळ येथवर गोष्ट सांगून म्हणाला—
"राजा! मला एक गोष्टीची संका वाटते. त्या महाराने धर्मपाळाकडे इतके फट दिले, पण त्याला उपदेश असा काही न देता तो निघून गेळा. या प्रश्नाचे उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस उर परिणाम कुला माहीतच आहे, तुझ्या होश्याची संभार छकले होऊन तुलाच महार लोखंडू जमनीच."

त्यावर विक्रमादित्य म्हणाला—“धर्म-
पाळाकडे नवीन उपदेश करण्यासारखे काही नव्हतेच. कारण त्याने वेद वेदांगाचा अभ्यास केला होता व विद्वत् समेत व तत्त्व

जगत भाग घेतला होता. फक्त मोठमोठे सिद्धांत व तत्वे अमलात कधी आणवी एवढेच त्याला हसे होते. त्याच्या मनाच्या असमाधानाचे मुख्य कारण तेच होते. त्या महार गुरूने धर्मपाळाच्या मनात जो बोटा राजसी गुण व अभिमान उरला होता तो प्रथम दूर केला. त्यानंतर धर्मपाळाला डासष्टि कधी निभावून ध्यायची खाचे मिळाले. म्हणून निराळा उपदेश करण्यासारखे काही उरलेच नव्हते. म्हणून त्याने गुरू उपदेशाना आमद पण वास्तविका नाही व काही बोलल्याशिवाय रानात उपशर्मेक केल्या गेला.

वशा तऱ्हेने राजाचे मौन मंग होऊच वेताळ प्रेतासह अदृश्य जाला व पुन्हा झाडाकडे जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

“असं होय! ती विचित्र विद्या मला नाही का शिकविणार?” गुणनिधीने विचारले. विजयने काहीच उत्तर दिले नाही. थोड्या वेळाने दोघे रानात जास्त आत गेल्यावर त्यांना तेथे एक मेलेला पोपट दिसला. तेव्हा गुणनिधीने तो पोपट दाखवून विजयला विचारले—“हा पोपटाच्या खरिरात तुला शिरता येईल का रे?”

“स्वतःच्या डोक्यानीच पाहिजे तर पहा!” विजय म्हणाला आणि एका झाडाळा टेकून बसला. थोड्या वेळाने पोपट उडू लागला व विजयचा निष्पाण देह त्याची झाडाजवळून राहून गेला. गुणनिधीच्या मनावर काय परिणाम होतो हे पोपट रूपे विजय पहिले असता, गुणनिधी विजयच्या देहात शिरला व त्याने स्वतःच्या निष्पाण देहाचे तळवारीने दोन तुकडे करून टाकले. पोपट रूपात विजय हे सर्व पहात होता.

गुणनिधीचा दुष्ट पणा विजयने प्रत्यक्ष आपल्या डोक्याने पाहिला. जास्त वेळ न बांबता तो सरळ आपल्या राजवाड्याच्या महालात पोचला व अंतःपुरात आजून त्याने सर्व हुत आपल्या पत्नीला सांगितले व म्हणाला—“मला तू कोठे तरी लपवून ठेव

व माझा देह धारण करून येणाऱ्या दुष्ट गुणनिधीपासून स्वतःचे रक्षण कर.”

ज्याने त्याप्रमाणे पोपटाला एक जागी लपवून ठेवले.

थोड्या वेळाने गुणनिधी आला. विजयच घरी परत आला असेच सर्वांना वाटले. त्याने आपले बडील राजाचे भंत्री यांना नर्व हुत सांगितले व म्हणाला—“माझ्या मृत देहाचे दोन तुकडे रानात एका बागी आढेले तो देह आणून अन्त्याविधी उरकून टाकावा. वंतर मी व दुन्ही दोघे भिळून राव्यस्तुल्य भोगू.”

भंत्री सुखी व राजभक्त होना त्याला राज्याचा मोह नव्हता म्हणून त्याने मुलाला काहीच उत्तर दिले नाही व मौन धारण केले.

गुणनिधी अंतःपुरात निघाला. परंतु दासींनी त्याला वाटेत अडविले व म्हणाल्या—“राणी सरकारांनी एक व्रत आजच सुरू केले आहे व त्यांनी कोणाला मेटायला येऊ नये असे सांगितले आहे.”

गुणनिधी चपापला. त्याला संक्षय आला की कदाचित आपले कारस्थान राणीला कळले तर नाही परंतु तो काही चोळला आहे व आता येण्यास हरकत नाही. आपले स्वतःचे कारस्थान पुढे देखील

यत्नस्वी व्हावे या साठी त्याने गावान भोकले सुटलेले पोपट मागवून त्यांची भुंडी पिळवटून त्यांना ठार केले.

अर्थातच ज्याला ही गोष्ट कळली व पोपटाच्या रूपे तिच्या पतीने सांगितलेल्या गोष्टी बघून तिच्या मनात थोडी देखील शंका उरली नाही. तिने आपल्या पतीच्या रक्षणाची उपाय व्यवस्था केली आणि पुनः राजाच्या देहात प्रवेश करून नसलेल्या गुणनिधीकडे निरोप पाठविला की व्रत संपले आहे व आता येण्यास हरकत नाही निरोप ऐकून गुणनिधी धावतच आला.

त्याला एक दिव्य सिद्धी प्राप्त होणार हे पाहून त्याच्या मनाचा जळफळाट वाढला. म्हणून त्याने, विजयला सिद्धी मिळविण्याची विद्या शिकविण्याची व्यवस्था जेथे करूयात अली होती त्या बाळ्याच्या नितीला एक भोका पाहून गुप्त पणे विद्या शिकून घेतली.

योगी निघून गेल्यावर थोड्या विजय व गुणनिधी दोघे फिरत फिरत रानात निघून गेले. वाटेत गुणनिधीने विजयला विचारले—“मित्रा! गुरूने कोणती विद्या तुला शिकवून दिली रे?”

“परकायसिद्धी.” विजय म्हणाला.

जया बरकरणी ज्ञानेंद्र दाखवून गुण-
निधीच्या स्मित करून म्हणाली—“आजच
माझे व्रत संपले. ब्रह्मभोज करण्याची व्यवस्था
करावी. सहस्र ब्राह्मणांस निमंत्रणे पाठवावीत.”

“एवढेच ना!” असे ऐंटीत म्हणून
त्याने एक सहस्र ब्राह्मणांना जेवणाची
निमंत्रणे पाठविली.

ब्राह्मण जेवायला बसले असता एक
भेटेक्या कावळा येऊन सघोषात पडला.
अन्नाच्या दासींनी पूर्वी ठरल्याप्रमाणे ही
व्यवस्था केली होती.

सर्व ब्राह्मण घानावरून उठू लागल्या-
बरोबर ज्याने पुढे होऊन सर्वांना घानावर
बसून राहण्यास विनंती केली व गुणनिधीच्या
बाजूला बोक्यावून म्हणाली “तुम्ही ‘परकाय-
सिद्धी’ विकून घेवढी आहे ना! त्याचा
प्रयोग आत्ताने करायला हवा.”

गुणनिधीने आपले शरीर एका सोयीत
सोडले व कावळ्याच्या शरिरात प्रवेश करून
दूर उडून गेला. नंतर ब्रह्मभोज निर्विघ्न
चालू पडले.

विषयक्या ती संन्यासिनी. ती स्वतःच्या
देहात प्रवेश करून जयाकडे आला
व म्हणाला—“सुटले त्या कुडाच्या
हातून.”

ब्रह्मभोज संपल्यावर गुणनिधि जयानंद
कावळ्याच्या रूपाने आला. तिने त्याला
वरून पिन्यात ठेवले. निज स्वतःच्या
शरिरात प्रवेश करून राज कुलाच्या
गुणनिधीच्या कळले. त्याला कुलकर्ताची फळे
आस्पावी लागली.

जया कावळ्याला पोपट्यासारखी कां
पाळीत आहे, हे राज कमी कोणाच्या
कळले नाही.

खवडी गोष्ट

चित्रपुढी नामक राज्याचा राजा चतुरवर्मा
आपल्या नावाला सानेक जसांचे चतुर
व हुशार होता. तो एक प्रजावत्सल राजा
होता. मनेचे कष्ट सुल ओळखून देण्यासाठी
तो नेच पाळून राज्यभर हिंडे व फिरे.

एकदा राजा आजारी पडला आणि
स्वतः हिंडून मनेचे कष्ट सुल ओळखून वेगे
त्याला शक्य झाले नाही. म्हणून आपल्या
मंत्र्याला व सेनापतीला जवळ बोलावून तो
म्हणाला—“तुम्ही दोघे वेच पाळून राज्यात
कोठे काय होत आहे हे पाहून या.”

राजाज्ञेप्रमाणे दोघे निघाले. हिंडत
हिंडत ते सिंगवरम् या गावी आले. गावा-
बाहेर एका दोंगरी ओऱ्याचे रात्री पिऊन
व थोड्यांना पावून त्यांना हाडाच्या पांघून
ठेवले, आणि पायीच गावात निघाले.

रात्रीची वेळ होती. परंतु एका घराच्या
ओऱ्यावर दोन लहान मुले कोंणाची तरी
वाट पहात बसल्यासारखी दिसली. सर्व
गाव गाढ सोपी गेले असता ती दोन मुले
जागीच होती. ते पाहून मंत्र्याला व सेना-
पतीला आश्चर्य वाटले. मंत्र्याने पुढे होऊन
त्यांना विचारले—“बाळांनो! रात्रीच्या या
वेळी तुम्ही येथे काय करीत आहात!”

“सूर्याची वाट पहात आहो.” दोघा-
पैकी एक बण म्हणाला.

ते उत्तर मंत्र्याला विचारले.
“बराच कोणी मोठे नाही का!”
सेनापतीने विचारले.

“जळत असलेल्या हाकडावर निच
टाकून काळोखाशी युद्ध करण्यासाठी सूर्य
गेळ आहे ना.” दुसरा मुल्ला उत्तरला.

जया बरकरणी जॉनव्हा दाखवून गुण-
निधीला स्मित करून म्हणाली-"आजच
माझे व्रत संपले. श्रद्धासौज्य करणाऱ्याची व्यवस्था
करावी. सहस्र ब्राह्मणांस निमंत्रणे पाठवावीत."

"एवढेच ना!" जसे ऐटीत म्हणून
त्याने एक सहस्र ब्राह्मणांना जेवणाची
निमंत्रणे पाठविली.

ब्राह्मण जेवायला बसले असता एक
भेलेला कावळा येऊन सधोसध पडला.
जयाच्या दासांनी पूर्वी ठरल्याप्रमाणे ही
व्यवस्था केली होती.

सर्व ब्राह्मण पानावरून उठू लागल्या-
बरोबर जयाने पुढे होऊन सर्वांना शानावर
बसून राहण्यास विनंती केली व गुणनिधीला
बाजूला ओढावून म्हणाली "तुम्ही 'परकाय-
सिद्धी' शिकून घ्यावी आहे ना! त्याचा
प्रयोग आजच करायला हवा."

गुणनिधीने आपले शरीर एका सोरळीत
सोरळे व कावळ्याच्या शरिरात प्रवेश करून
दूर उडून गेला. नंतर श्रद्धासौज्य निर्विघ्न
पार पडला.

विषयका ही संधी मिळाली. ती स्वतःच्या
देहात प्रवेश करून जयाकडे आला
व म्हणाला "घुटले त्या दुष्टाच्या
हातून."

श्रद्धासौज्य संपल्यावर गुणनिधि जवाजबळ
कावळ्याच्या रूपाने आला. तिने त्याला
वरून पिनमात ठेवले. विजय स्वतःच्या
शरिरात प्रवेश करून राहू लागल्याचे
गुणनिधीला कळले. त्याला कृतकर्माची फळे
आस्पावी लागली.

जया कावळ्याला पोटासारखी को
पाळीत आहे, हे ज्ञान कधी कोणाला
कळले नाही.

"हे पहा, देहाच्या सावाला सुरगळून
टाकले आहे, म्हणून पादत्राणे वासली अंत
माहीत."

"तुमच्याने वर्णन महाराज."

"त्याने खजिन्याची काडी लोडली, वाट
विचवली" राजा म्हणाला

"ज्योतिषी काय करीत आहेत!"
सूर्यभानव विचारले.

"आकाशाकडे ढोळे लावून बसले आहेत.
या फुटवया माथ्याच्या माणसाला काही
मार्ग दाखविला पाहिजे. चांगले बक्षिस
मिळेल." राजा म्हणाला.

"जखी आपली आज्ञा, महाराज!"
म्हणून त्याने राजाच्या एक मुसकटाने
मिळी. राजाला सिंहासनावरून खाली
ओढले, आणि उपहा, निजवून त्याची पाठ
आपल्या मुढ्यानी खूब रगडून काढली.

दरबारात खळबळ उडून गेली. राजाच्या
नोकरींनी धावून जाऊन सूर्यभानव
दूर ओढून नेले व त्याच्या मुसक्या
चांधल्या.

राजा हसत उभा राहला व पुन्हा
सिंहासनावर बसून म्हणाला-"माझा पांढाचा
कणा मोठ्यासागवे झाले होते व त्यामुळे
मला सरळ उमे राहाणे पण शक्य नव्हते.
माझे दांत दुखत होते. म्हणून जेवण पण
जात नव्हते. दरबारी वैद्यांना बोवध-पाणी
करता आले नाही. सूर्यभानव हा एक
चांगला वैद्य आहे हे मी ओळखले.
म्हणून मी त्याला बोळवून घेतले. त्याने
तुमच्या देवतन मला दोन्ही रोगांतून
मुक्त केले."

त्यानंतर राजाने सूर्यभानवाला मोठे बक्षिस
देऊन निरोप दिला.

संस्कृत

एका मुसलमान नवाबाने एका हिंदू राजाचा परामर्श करून त्याचे राज्य बळकटबळे, राज्यातली सर्व प्रजा हिंदूच होती. म्हणून त्याने त्यांच्या चालीरिती व रूढी बाब ठेवून त्यांच्या संस्कृतीचे रक्षण करण्यासाठी विशेष व्यवस्था घण केली. नवाबाचा वाटले की आपण प्रजेला त्यांच्या धर्माचे पाळन करण्यास आवश्यक ती सर्व व्यवस्था करून दिली म्हणजे आपल्याला प्रजेचे प्रेम मिळेल. हिंदू नवाबाला हिंदूंच्या चालीरितीची अर्धवट माहिती होती. संस्कृत पंडितांकडून संस्कृत श्लोकांचा तो अर्थ समजून घेई. व पुराण प्रवचन करून पौराणिक कथा तो ऐकत असे.

नवाबाचा खास अंगरक्षक कासिमखान याने देखीक संस्कृतचे दोन तीन शब्द

शिकून घेतले होते. नवाब हिंदूंच्या चालीरीती श्रमागे वागलेली त्याला जाबडत नसे. नवाबान्नी गुरुगुरी व हुका तयार करून देण्याचे काम तोच करीत असे. एकदा ते काम एका ब्राह्मण भटजीकडून कां करवून देऊ नये असा त्याने विचार केला. म्हणून तो नवाबसाहब झुपीत असतां म्हणाका-“सरकार! हिंदूंच्या चालीरीती श्रमागे हुक्याच्या चिन्मिमीस निस्तव किंवा निगारा ब्राह्मण भटजीनी ठेवायचा असतो.”

“भळईव” नवाबाने उत्तर दिले.

“ते एक मंत्र म्हणतात, सरकारस्वारीला माहीतच आहे-‘अभि मीळे पुरोहित’ म्हणजे पुराहितानेच अभि दायचा असतो.” कासिमखान म्हणाला.

“ओ हो, बाई होय! तरंग नी भटजींना बोलावून सांगतो.” असे सांगून नवाबाने भटजींना बोलाविले आणि निचारले- “अभि मीळे पुरोहित असे तुमच्या शासनात लिहिले आहे, खरे ना? मग बाकी चिन्मि पेटवून घायचे काम तुमचे.”

“ठीक!” म्हणून, भटजींनी कासिमच्या हातना हुका नेतळा व त्यावर निलारा ठेवून म्हणाले. “पुढले काम तूच पहा.” असे सांगून भटजी हुका कासिमच्या हातात देऊ लागले. “हे काय करता, गुरुजी!” नवाबाने विचारले.

“पुनरेता करूनवे!” बाबा अर्थ प्रथम मनुष्याने हे काम करावयाचे आहे.” असे सांगून पुराहित निघून गेला.

शेवटी कासिमलाच हुका भरून देण्याचे काम करावे लागले.

* * *

एकदा नवाब रावामनाची कथा ऐकत बसला. भरताने रामाच्या पादुकां सिंहासनावर ठेवून त्याची पूजा केळी त्याचे वर्णन चाबू होते. प्रजेचे शतांश विजयी प्रेम होते, हे देखीक प्रकट झाले. ती कथा ऐकून नवाबाने विचार केला की स्वतःच्या पादत्राणाची

मिरवणूक काढून त्या सिंहासनावर ठेवायचा म्हणजे प्रजेचे प्रेम व दयाच्याची स्वाभिमानिक दोन्हीचा लाभ होईल. याशिवाय इतलहानात आपले नाव उजगरावर होईल

असा विचार करून नवावाने राज्यात नवीन दवडी पिटविली की त्याच्या पादुकांची मिरवणूक राज्यभर काढण्यात येईल. म्हणून सर्व प्रजेने मिरवणुकीला हजार राहून पूजा आरती वगैरेची तयारी ठेवली

तो दवडी ऐकून प्रजा चाकित झाली काही चतुर भंडारींनी एक पुकि फडकी हुसत्या दिवशी सकाळी नवावाच्या परसभेवर हजारो लोक एकत्र झालेले दिसले. गडबड ऐकून नवावाने आपल्या शिपायांना पाठवून नवकशी काविली की गडबड कसली.

शिपायांनी परत येउन निवेदन केले - "आपल्या पादुकांच्या मिरवणुकीची गाष्ट

ऐकून लोक चकित झाले आहेत. नवाब साहेबांनी तब्येत बरी नाही का की ते राज्य सोडून वनवासाला जाणार, राम गेला होय तसे" असे लोक विचारीत होते

तेव्हा नवावाच्या डोक्यात प्रकाश पडला की रामासारखे वनवासाला निषाड्यास पादुकांची पूजा होऊ शकेल. त्याची काय विचार केला होता आणि हा काय घडले

निगाश होऊन नवावाने शिवायच्या हाती विरोध पाठवला की नवाब साहेबांची मध्येत आता उत्तम आहे. वनवासाला जाण्याचा पण त्यांचा विचार नाही म्हणून त्यांच्या पादुकांची मिरवणूक रद्द करण्यात आली आहे.

तो निरोप ऐकून प्रजेला खिदातजीव झाल्यासारखे वाटले आणि सर्व लोक आज्ञाने आपापल्या घरी निघून गेले

साडेसाती

तुज्यमी नगरी किण्वधर्जन नावाचा राजा राज्य प्रतीत अक्षता देवशर्मा नावाचा न्योतिपशाळात प्रवीन एक गरीब ब्राह्मण रहस्य असे. त्याला जगापासे जे मिळे तेवढ्यावर निभावून नेण्याचा तो प्रयत्न करी. तो गणपतीच्या देवळात असून गणेश स्तोत्राची श्रावणेला तो नित्य करी.

त्याची बायको त्याला म्हणे, काही काम करा. पैशाशिवाय संसाराचा गाढा कसा चालणार! देवशर्मा बायकोला म्हणे-"ही शक्तिशाली आहे. ही साडेसाती संधी की चांगले दिवस उगाडतील."

तररोज सकाळी राजधानीतले ब्राह्मण जमत राजाला आशीर्वाद देत आणि राजा जी दक्षिणा देई ती घेऊन घरी बात. एकदा देवशर्माची बायको त्याला

म्हणाली "तुम्ही का नाही दक्षिणा घेऊन येत?"

बायकोच्या आग्रहावरून देवशर्मा एकदा सकाळी राजवाड्यात गेला. परंतु तो इतर ब्राह्मणांपेक्षा उभा न राहता दुर एका जागी उभा राहाला. त्याने इतरांपेक्षा स्वस्तिकचन म्हटले नाही व राजाच्या आशीर्वाद विला नाही. राजाने फक्त स्वस्तिकचन ब्राह्मणांचाच दक्षिणा दिली. देवशर्माला काही मिळाले नाही. राजा अंतःपुरात निघून गेल्यावर इतर ब्राह्मणांपेक्षा देवशर्मा बाहेर निघून गेला.

इतके असून ही बायकोच्या शब्दांना मान देऊन तो रोज राजवाड्यात बात असे आणि हात हळूहळू घरी परत येत असे. राजा त्याला रोज पाही व

हा येतो काय, स्वस्तिवचन म्हटल्या
शिवाय किंवा दक्षिणाभेतक्या शिवाय जातो
काय? राजाका ते सर्व विक्षिप्तपणाच
वाटला.

एकदा राजाने मनाझी ठरविले की हा
जसे कां करतो हे विचारून घ्यावे. त्याने
आपल्या नोकरांना सांगून ठेवले की, रोज
एक ब्राह्मण इतर ब्राह्मणांबरोबर राजवाड्यात
येतो, एका बाजूला उभा राहून दक्षिणा
भरत वेतल्या शिवाय निवून जातो. सर्व
ब्राह्मण निवून गेल्यावर त्याका माझ्याकडे
बोळावून येऊन था

Full Screen

127

44 176

नोकरांनी राजाज्ञेप्रमाणे दुसऱ्या दिवशी
देवशर्मा जेव्हा जाऊ लागला तेव्हा महा
राजांनी बोळाविले आहे असे सांगून
त्याला राजाच्या खास महाकात बोळावून
येऊन गेले

देवशर्मा म्हणाला-"मी गरीब ब्राह्मण
आहे. दासधर्म घेण्यासाठी मी येत नाही
माझ्या मागाने पाठ फिरविली आहे. कोण
काय कारण?" राजाने सर्व काही ऐकून
बैजना एका चांदीच्या पात्रात शंभरो
सुवर्णमुद्रा मळून त्याला दिल्या.

करी गेल्यावर त्याने ते पात्र बाष्कोला
दिले. तिला फार आवडू झाला. म्हणाली-
"वाहिलेच आणखी आमी काही मिळाले
असते का? आजपर्यंत माझ्या सांगण्याप्रमाणे
हात पाय हळविले असतेच तर सर्व गरीबी
दूर झाली असती"

"ही सर्व त्या गणेशाची कृपा आहे."
देवशर्मा म्हणाला.

त्याच दिवशी रात्री दरोडेखोरांनी घरात
झिळून देवशर्माला मिळालेले सर्व धन चोरून
लेले. देवशर्माच्या बायकोला त्याने फार दुःख
वाटले देवशर्मा म्हणाला "ही सावेसाती
छुटेपर्यंत कधी उपास नाही"

बालूच ज्याला आपण हचची मोठी रक्कम
दिली तो आज पुन्हा मळकी घालू पांवलून
कव्याळ वाळा आहे बुवा! राजाला आश्चर्य
वाटले. सर्व ब्राह्मण निवून गेल्यावर त्याने
देवशर्माला बोळावून विचारले-"काय हो
गुरुजी! मी काळ तुम्हाला पांचरो सुवर्ण
मुद्रा दिल्या, तुमचे दारिद्र्य जावे म्हणून.
पण आज पुन्हा या वेघात कसे कर्य
येणे झाले?"

"महाराज! माझी गरीबी दूर करणे
कोणाला शक्य नाही, त्याका कारण ही
शनिदशा आहे ही असं पर्यंत सर्व प्रयत्न

फुकट. मी सोन्याका हात लावला तर ते
माती होऊन जाईल. बायकोच्या आग्रहामुळे
मी दररोज वेवे येत आहे आणि म्हणूनच
कधी मी आपल्या समोर हात पुढे केला
नाहीं. हेच पहा वा, काळ आपण एकडे
सोने दिले. ते चोरांनी चोरून नेले."
देवशर्मा म्हणाला.

'शनिदशा' आणि 'सावेसाती' चांच्यावर
राजाका विश्वास नव्हता. त्याने विचार केला
की त्याने मनात आणले तर देवशर्माला
श्रीमंत व सुखयस्तू करून देणे शक्य आहे.
शनिदशा आहे ही असं पर्यंत सर्व प्रयत्न

विचार करून राजाने एका मोठ्या ताटात एक हजार चांदीची नाणी पातळी व देवशर्माला देऊ म्हणाला "आता तुम्हांला आयुष्यावर काळजी करण्याचे कारण नाही."

परंतु देवशर्माले सहा महिने त्या रौप्यमुद्रांना हात लावायचा नाही असे ठरविले. कारण सन्निदशा जाणखी सहा महिने उरली होती. असा विचार करून तो ते ताट गणपतीच्या देवळात घेऊन गेला आणि देवाला नमस्कार करून आपल्या घनाचे रखण करण्याची जबाबदारी त्याने त्या गणमावकावर टाकली. त्याने ताटासकट

त्या एक सहस्र रौप्यमुद्रा देवळानजीक झाडाच्या पोकळीत ठेवून दिव्या.

त्या झाडाच्या पोकळीत सहान गोटे अनेक साप, रहात. त्यापुर्वी अनेकांना साप चावलापण होता व कोणी त्या झाडाच्या पोकळीत हात घातला नाही म्हणून तेथे ती मळकट रुपवून ठेवली तर सुरक्षित राहिल असे त्याला वाटले.

त्यानंतर देवशर्मा कधी राजाकडे गेला नाही तरी देवशर्माच्या घराची गरीबी तशीच आहे हे राजाला त्याच्या नोकरांकडून कळले. राजाज्जेने देवशर्माला कळल्या-शिवाय काही नोकर देवशर्माच्या घराची राखण करीत होते. पहिल्याप्रमाणे शेरांनी कोरी करून ते घन नेऊ नये, एवढाच एक हेतू होता.

काही काळ कोटस्यावर राजाला देवशर्माची आठवण झाली. राजाने नोकरांना बोलावून विचारले "तो ब्राह्मण आता सुखी आहे ना?" तेव्हा नोकरांनी देवशर्मा मजून गरीबीतच आयुष्य कठीत असल्याचे सांगितले.

म्हणून राजाने देवशर्माला बोलावून जाणाऱ्या नोकर पाठविले. निरुपमागणे तो

वी मळकी शाळ पांवरून येऊन हात जोडून उभा राहिला.

"मी तुम्हांला जे घन दिले होते त्यांना तुम्ही उपयोग केला नाहीसे दिसते!"

राजाने विचारले.

"तसे नव्हे महाराज! ही सन्निदशा संपेपर्यंत मी ते सर्व घन खांप राहतात त्या पोकळीत नेऊन ठेवले आहे. ही दशा संपली म्हणजे मी त्यांना उपयोग करीन."

देवशर्मा म्हणाला.

राजाने आपल्या नोकरांना देवशर्मा बरोबर पाठवून त्या झाडाच्या पोकळीतून

ते ताट व चांदीचे रुपये सोबून जाणाऱ्या सांगितले. नोकरांनी सर्व पोकळी सोबून पाहिली. रव ते ताट किंवा रौप्यमुद्राहीच सापडले नाही.

देवशर्मा राजाला म्हणाला—"महाराज स्वांतरी एक नव्ही देखील चांदीची होणे शक्य नाही. माझे आराध्यदेव गणपती. त्याने त्या सर्व मुद्रा कोटे तरी बपून ठेवल्या असतील. सन्निदशा संपताच मला ते सर्व घन मिळेल. आपण काळजी करू नये."

"ही सन्निदशा आहे तरी जाणखी किती दिवस!" राजाने त्याला विचारले.

“जाणखी भक्त सहा महिने, प्रभो!”
देवशर्मा म्हणाला.

“सहा महिने होण्यापूर्वी मी तुला
श्रीमंत करून घालवितो पहा. राहतो तुला
शनी कसा मध्ये येतो ते.” राजा म्हणाला.
एका परावात सुवर्णमुद्रा भरून त्याला दिल्या व
बजावले “हे पात्र घरी नेऊन तू आज पामुनच
वर्च करायला सुरुवात कर. तुला चोरांचो
भीती वाळवाण्याचे काण नाही, मी रात्रंदिवस
पहारा देण्यासाठी पाहारेकरी नेमतो तू
मा सोन्याचा उपयोग केला नाहीस तर मात्र
तुला दंड कर वा लागेल. लक्षात ठेव!” लागला. पण ते नव्हते त्याला वाटले की

देवशर्मा पात्र घेऊन घरी जाते असले
गणपतीच्या देवळा जवळ थांबला जगरक्षक
वशा त्या गणनायकावर सर्वे मार टाकून
विहिरीच्या कठेच्यावर त्याने ते सुवर्णमुद्रांनी
भरलेले पात्र ठेवले व विहिरीची पाणी काढून
वाघोळ करू लागला तो दोक्यावर पोहारा
भरून पाणी ओतीत होता, नेमका त्याच वेळी
एक काकळा त्या भाव्यावर येऊन वसला व
झटपडशी उडून गेला. माडे विहिरीत पडले, देव
शर्माच्या लक्षात तो गोष्ट मुळीच आली नाही
अंधोळ शाक्यावर तो भांडे शोधू
लागला. पण ते नव्हते त्याला वाटले की

स्वतः शनीच ते उचलून घेतल गेळा असावा.
“गणनायका! आता तूच वाच रे, या
संकटातून!” अशी देवाची प्रार्थना मनातल्या
मनात करून तो घरी निघून गेला.

घरी आल्यावर पाहारेकऱ्यांना म्हणाला
“घरात चोरी करायला काही अमेळ तर
ना! तुम्ही जा परत राजाकडे.”

पाहारेकऱ्यांनी ती गोष्ट राजाला कळविली.
राजाने देवशर्माला बोलावून विचारले “मी
दिलेले एवढे सोने नाहीसे कासे रे झाले!”

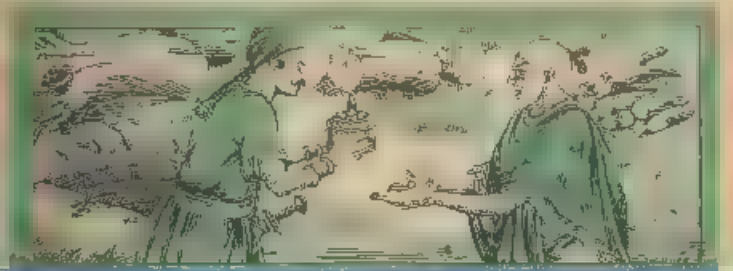
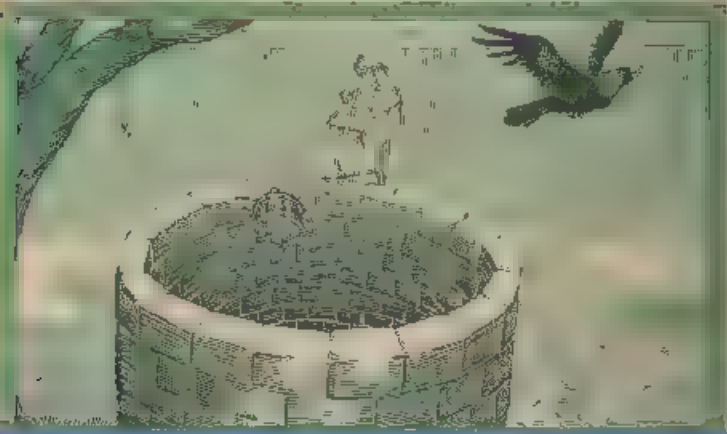
“महागात्र, ते कोठे जायार? माझे
चांगले दिवस अधाप आले नाहीत. शनीच
उचलून घेतल गेला आहे, असे मला
वाटते.” देवशर्मा म्हणाला

राजाला आतामात्र राग आला म्हणाला—
“तुच आहेस शनी! तुझ्या म्हणण्याप्रमाणे
सहा महिन्यांनी शनिदशा संपल्यावर मी

दिलेल्हा सुवर्णमुद्रा व रौप्यमुद्रा मिळाल्या
नाहीत तर मी तुला फाशी देईन.”

“चोरांनी चोरून नेलेले बंद मिळेल
असे नाही मला वाटत. पण गणनायकाला
नगर देवण्यासाठी सांगून मी जे ने ठेवले ते
सर्वे तळीच परत मिळेल.” असे सांगून व
राजाचा निरोप घेऊन देवशर्मा आपल्या घरी
निघून गेला.

त्यानंतर काही दिवसांनी एक फार मोठे
वायळ आले. त्याच्या शोक्याने ते जुने
झाड कोलमडून बज्जूच्या विहिरीवर पडले.
त्याच्या मुळात अडकून राहालेले राजाने
विलेले ताट व रौप्यमुद्रा नांदेर पडल्या.
विहिरीचा गाळ उपसून काढला तेव्हा सर्वे
सुवर्णमुद्रांपण सापडल्या
देवशर्माचा अंधविश्वास खोटा होता, हे
काही सिद्ध होऊ शकले नाही.

आईची माया

एका गावी एक गरीब आई रहात असे. तिच्या गोविंद नांवाचा एक मुलगा होता. मुलगा आईच्या फार लाडका होऊ. ती दिवसभर मेहनत मजुरी करून बोवांच्या पोटा पाण्यास पुरेसे पैसे मिळवी. गोविंद वरात फक्त जेवणापुरता पैसे. बातावर पाणी पडले की पसारा.

त्याच्या बरोबरची मुले कामधंदा करीत व आपल्या आई बापांची बोडी फार मक्त करीत. त्याका देखील काम कराने से वाहू लागले. परंतु त्याने काम केलेले त्याच्या आईचा मानवळ नसे. आपल्याच गावी मुलांने काम केलेले आईला परत नव्हते. म्हणून त्याने परगावी जाऊन कामधंदा करावा असे ठरविले आणि आईला कळविल्या शिवाय परा बाहेर पडला.

गोविंद एका श्रीमंताच्या घरी काम करू लागला. एक वर्षभर काम करूनानंतर आईला भेटून याव असे त्याला वाटले. त्याने आपल्या धन्याला ती गोष्ट सांगितली व चार दिवस घरी जाऊन येतो असे म्हणाल. धन्याने त्याला एक चंदी बीट बसिस म्हणून दिली. गोविंद नोकरीला लागला तेव्हापासून हजर नोकरीना पगार इनम बसिस बगैरे दिले होते. तसे गोविंदला काही दिले नव्हते त्याने एक वर्षभर काम केले होते म्हणून त्याला ही चांदीची बीट मिळाली होती.

वाटेत त्याला त्या चांदीचे वजन वाहू लागल्या स्तरसे भासले. म्हणून त्याला झपझप चालणे कठीण वाहू लागले.

चांदी अंतर चालून गेल्यावर समोरून एक बोडेस्वार येत असलेला दिसला.

आपल्याकडे पण असा बोडा असता तर किती बर झाले असते असे गोविंदला वाटले. आईकडे लवकर पोचता आले असते. त्याने बोडेस्वाराला निनारले "काय हो! असल्या बोळाची किंमत किती असेल?"

"तुझ्याजवळ बोडा विकत घ्यायला काय आहे रे?" बोडेस्वाराने विचारले.

गोविंदाने ती चांदीची बीट त्याला दाखवली. बोडेस्वाराला वाटले की कोणी मोठ्याने मुलगा दिसतो आहे. त्याला सहजी फसविला येईल. म्हणून तो चांदीचा तुकडा घेऊन तो बोडा शायला तयार झाल. गोविंदने चांदीचा तुकडा बोडेस्वाराला दिला आणि त्याच्याच पदतीने घेऊन चालून बसला. तो असल्याबरोबर बोडा जोराने पळू लागला त्याला कामे वळवायचे किंवा कामे थांबवायचे हे गोविंदला कळेना. बोडा पळत होता व आपण आता पडणार या भीतीने गोविंद ओरडत होता. एका नांगी एका गुराखाने गोविंदला धावरलेला पाहून आपल्या काठीने पोळ्याला थांबवले. बोडा थांबला पण थांबल्याबरोबर नांग्याच्या पायावर आता राहून त्याने गोविंदला जमीनीवर फेकून दिले.

त्या गुराखाने गोविंदला हात धरून धावरून उभे केले व विचारले—"जरे, तू एवढासा मुलगा, पोळ्यावर कष्टांना बसामुला येतास? पण हा बोडा तुला मिळाला कसा?"

गोविंदने सर्व खरे खरे ते सांगितले.

"तू एक केलीस. हा बोडा पाहून तुझ्या आईला काय आनंद वाटणार? वा देवजी तू एखादी गाय घेऊन मेला असतास तर तिचा वास्त बरे वाटले असते. तिने स्वतः दूध काढून तुला प्यायला दिले असते. आजून मित्रोच विचरले बाही. हा

पोडा देऊन लू पाहिजे तर एक नंगालो गाय घेऊन जा." गुराखी म्हणाला.

गोविंदने विचार केला, गुराखी म्हणतो ते बरोबर आहे. गाय व्यायली की जाणखी एक गाव बरात येईल त्यानंतर दोन्ही गाईंची वाखरे. गोठ्यात पुष्कळ गाई होतील. गोविंद पोडा देऊन गाय व्यायला तयार झाला. गुराख्याने एक अटलेली गाय गोविंदला देऊन पोडा ठेवून घेतला. गोविंद गाईला घेऊन घरी निघाला. वाटेत त्याच्या शूक लागली. त्याने विचार केला सध्याकालपर्यंत थांबले तर गाईचे दूध काढून पिता येईल.

सध्याकालच्या सुमारास गोविंदला एक धनगर भेटला तो बकऱ्या चरायला घेऊन आला होता गोविंदने धनगराकडून एक तांब्या मागून घेतला व गाईचे दूध काढायला बसला दूध तर मिळालेच नाही गाईने काय मात्र ओराने मारली

ते पाहून धनगर हसू लागला व म्हणाला "अरे ही अटलेली धातारी माय आहे. ही का दूध देणार! कुठे मिळाली तुला!"

गोविंदने सर्व वृत्त थोडक्यात सांगितले धनगर सहानुभूति दाखवीत म्हणाला "तुला फसवले रे फसवले कोणी तरी मी तुला खूप दूध देणारी एक बकरी देतो ही गाय दे सोडून एका बकऱ्याचा आत बकऱ्याचा एक मोठा कळप तयार होईल." असे सांगून धनगराने एका बकरीचे दूध काढून गोविंदला व्यापला दिले. गोविंदने आनंदाने ती बकरी घेऊन गाय धनगराला दिली आणि घरी निघाला.

बोळ्या वेळाने बकरी "बे बे" करीत मागे पाहून परत जायला ओठू लागली तिच्या ओठून नेमक्याहून शक्तीदेखील गोविंदच्या मागे उरली नव्हती

त्याच वेळी समोरून एक जण एक कोंबडा घेऊन येताना गोविंदला दिसला. त्याने गोविंदला विचारले "काय रे गौरा! त्या बकरीचा असा का जीव घेतो आहेस? कोणाची बकरी ही! कुठे घेऊन आणलास?"

गोविंदने त्याला देखील सर्व कथा वर्णन करून सांगितली तो मनुष्य म्हणाला "तुझे गांव येथून पुष्कळ दूर आहे. या बकरीला तू असा फरपट किती वेळ नेत बसणार? तू ही कोंबडी घे आणि बकरीला जा सोडून द्या. ही कोंबडी रोव द्या ती रोवत बहात काही घेऊन उभा राहाला व

बंदी घालते. बकऱ्यातून पिल्ले येतील व ती मोठी झाली की पुढ्या घरी कोंबडीच कोंबडी होतील."

गोविंदला तो सडा पसंत पडला तो कोंबडी नकतीच कोंबडा होता. गोविंदला ते देखील गाढीत नव्हते. त्याने बकरी देऊन कोंबडा घेतला आणि पुढे निघाला

ओठे अंतर पुढे येत्यावर एका गांवी त्याला एक मनुष्य आपली सारी बाजळवीत असलेला दिसला. तो एका सुरीला धार करून दुसरीवर धार चढवीत होता. गोविंद ती रोवत बहात काही घेऊन उभा राहाला व

नंतर त्याने त्याला विचारले—“तू कशाकडे हे सर्व करतो आहेस ?”

“सुन्याचा बार कापणे हा माझा पंथा आहे. सोसभर काम केले की एक रुपया मिळतो.” बार कापणारा म्हणाला.

“मला देखील असा दगड मिळेल तर किती बरं होईल.” गोविंद म्हणाला.

“माझ्याजवळ जाणवली एक दगड आहे. पाहिले तर मी विव्कल थायला तयार आहे.” बार कापणारा म्हणाला.

“निकत प्यायला माझ्याजवळ पैसे नाहीत आहे ती ह” एक कोबडी आहे.” गोविंद म्हणाला.

“तीच दे !” असे सांगून त्या बार कापणाच्यान क्हाणेंच्या दगडाचा एक तुकडा काढून गोविंदला दिला व तो कोबड ठेवून घेतला.

गोविंद तो दगड घेऊन आपल्या गावी गेला. आपल्या आईला त्याने चांदीची बीट घेऊन बन्वाच्या पकस कसा विवाला बापि वाटेत बोटा, माथ, बकरी, कोबडी कोरे बदळीत शेवटी सहणेंचा दगड घेऊन कसा आला, ते सर्व वर्णन करून सांगितले.

ते सर्व ऐकून घेऊन त्याची आई झपाळावर हात माकून म्हणाली—“कर्म ! केव्हा ह्याकी चांदी बाळवून शेवटी पुण्या नयिनी हा दगडून आला ना ! तू सुलक्ष्म घरी परत आलास एवढेच मला पुरे आहे.” आई म्हणाली.

त्यानंतर आईने त्याला घरीच राहून काम करायला सांगितले. हळुहळू त्याची मिळकत वाढत गेली व दोघे भावंडेक सुखी झाले.

अथवा राजा तथा मंत्री

एका गावी एक मूर्ख राजा राज्य करीत असे. त्याचा मंत्री पण त्याच्या सासलाच महामूर्ख होता. एक बाळण रोज राजाच्या दरबारी येत असे आणि तिथी, वार, नक्षत्र कोरे सांगून निघून जात असे एकदा राजाला संशय आला, हा बाळण रोज तिथी, वार नक्षत्र कोरे सांगून जातो, पण आपण कधी ते प्रत्यक्ष डोक्यांनी पाहिले नाही. राजाने तसे मंचाला निचारले.

“त्या बाळणाला आपण कधी तरी विचारू या,” मंत्री म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी दरबारात आल्यानरोनर त्या बाळणाला राजाने विचारले—“काय हो, मुक्ती ! तुम्ही दररोज येऊन आम्हाला तिथी, वार, नक्षत्र सांगून जातां. पण काय का ? आम्ही कधी त्यांना प्रत्यक्ष डोक्यांनी

पाहिले नाही ? एकदा दाखवा पाहू !” बाळण धाकतूनच गेला. पण नंतर एकदा सावळन आणि तोंडावर दु त्याचा आन बाळून म्हणाला “महाराज ! मी घराचा गरीब तिथी, वार, नक्षत्रांचा आणून दाखविणे या गरिबाला शक्य होणार नाही, महाराज !” “त्याची किंमत तशीच मोठी घाली लागते !” मंत्री आपले पांडित्य प्रदर्शित करीत म्हणाला.

“हरकत नाही, काय वाटेक ती किंमत दिली तरी चालेल, खजिन्यातून घ्या, मंत्री !” राजाचा झाले.

मंचाने खजिन्यातून दोन हजार दंडा मगवून बाळणाकडे दिल्या व म्हणाला— “तिथी, वार कोरे बाळून दाखविण्याची जबाबदारी जातां तुमच्यावर मर का ?”

ब्राह्मण मोहरा घेऊन तिथी, वार वगैरे आणायला निघाला. त्याका तरी ते कोठे मिळतात हे कोठे वाकळ होते. तो बाजारपेठेत गेला व एका दुकानदाराला विचारले-“काय हो, तुमच्याकडे तिथी, वार काय द्याने मिळतात?” दुकानदार ब्राह्मणाचा तो प्रश्न ऐकून हसले. ब्राह्मण कित्येक गाव व बाजारपेठा फिरून आला. एका गावाचा बाबी म्हणाला-“आहेत, पण बरे माळाने आहेत. काढून ठेवून तो उद्या वा” ते ऐकून ब्राह्मणाला हाकले वाटले.

रात्री वाण्याने दोन उंदीर पकडले आणि एका पेटीत बंद करून पेटीला कुळप लावले. ब्राह्मणाने त्याला दोन हजार मोहरा दिल्या. पेटी त्याच्या हातान देत बाबी म्हणाला ‘सरळ राजाकडे घेऊन जा आणि राजानेपरतच पेटी उघडा. ही व्या किंली’ ब्राह्मण पेटी घेऊन परी निघाला. बाटेन विचार करून लागला. बाण्याने पेटी उघडून का असे का बरे सांगितले. मी स्वतः प्रथम पाहिले नाही तर राजाने विचारले तर मी काय उत्तर देणार ?

त्यावेळी तो एका डोंगरी बाटेने जात होता. त्याने दूर वर कोणी दिसत नाही, याची खात्री करून घेतली. तिथी वार पाहून घ्यायला हीच संधी बरोबर आहे असे मनाशी ठरवून त्याने पेटी एका मोठ्या छिंटेवर ठेवली आणि किंली काढून पेटी वचडली. एका क्षणातच उंदरांनी दुपकन उडी मारली व पापणी लढावच्या आत अदृश्य झाले. ब्राह्मणाने उताऱ्याव होते. म्हणून त्याची शास्त्री बेलीक ब्राह्मणाला कळली नाही

ब्राह्मणाच्या पोटात धम्म झाले इतके पैसे देऊन चिकत आणिलेले तिथीवार हातचे

सिंहातून शेव्याची मोष्ट राजाला सांगितली तर राजा काय म्हणेल ? तरी राजाकडे जाऊन ब्राह्मणाने जे त्याला कळले व सांगत आले तसे प्रामाणिक पणे सर्व सांगितले. आणि म्हणाला-“महाराज ! सर्व चूक माझी वाण्याने तिथीवार बरोबर दिले आहेत की नाही, हे पाहण्यासाठी मी पेटी उघडली ”

राजा म्हणाला “तुमच्या ब्राह्मण पद्धत्याशी गोष्टीसाठी इतके भावकून जाण्याने कारणच काय ? डोंगर म्हणून काढून वापर पाह तर व कोठे जातात ते ”

डोंगर म्हणून काढायचे मनाशी ठरवून ज्या जागी तिथीवार निघून गेले होते तेथे त्या ब्राह्मणाबरोबर राजा स्वतः आला. मजूर लावून त्याने डोंगर खणायला सुरुवात केली.

एक महिना झाला दोन महिने झाले. पुरे एक वर्षभर डोंगर खणण्याचे काम चालू होते. आपली किती वर्षे आगतात हे पळायला मार्ग नव्हता. इतक्यात संध्याचा निरोप घेऊन एक मनुष्य आला आणि म्हणाला-“महाराज ! मंत्री महाशय मोठ्या संकटात सापडले आहेत आपण आज्ञा घालू तसे करण्यासाठी वाट पडत आहेत.”

“पण कळू तर देखील की काय झाले ते.” राजा त्याला म्हणाला.

“महाराज निघून गेले त्याच दिवशी महाराणीच्या मोठ्या दामीला एक विंदू चमकली. तिच वडू लागलेले पाहून मंत्र्याने तिचा पाय कापून टाकल्या आणि विन्वाचा लोच धुक केला. तो वाळ्यात कोटे असेल तर इतरांना आवेल या भीतीने मंत्र्यांनी राजवाळ्याला आग लाविली. आग विस्त नवही हे पाहून मंत्र्यांनी पूर्वेकडच्या मोठ्या तलावाचे पाणी सरळ महालाकडे वाढे म्हणून तलावाचा बांध फोडवला. त्यामुळे आम विस्तली. पण पूर्वेकडची सर्व शेते बाण्याच्या जमिनी वाळून गेली आहेत. त्यांचे रक्षण करे करावे हे मंत्रांना सुचत नाही. त्यासाठी जमिनी जाळा म्हानी म्हणून ते वाढ पहात आहेत. त्यांना कोणची आज्ञा विचारावी हे

कळेल. आपण जशी आज्ञा कराल तसे जमिनीचे ते तयार आहेत.”

राजा थोडा वेळ विचार करीत राहिला. नंतर म्हणाला—“जरे एवढ्यासाठी शेते वावरण्याचे कारण काय! पश्चिमेकडची शेते कापून त्यांचा पूर्वेकडच्या शेताक मांडा घालू, म्हणजे. सग वाहतो शेते कडी वाळून जातात ती. बाळ्य सांग मंत्र्याला, माझी आज्ञा आहे.”

मंत्र्याने राजाज्ञेप्रमाणे केले. दोघे शकलेचे कांदे. परिणाम न्यायाचा तोच झाले. राज्यभर पीक कोटव निघाले नाही. राजवाडा चकून गेला होता राणीची दातो लंगडी झाली होती. बोगरी वाढ फेद झाली. बाण्याचा उदरनिर्वाह बाज निर्विघ्न पणे चकून राज्यभर सिपी, सर नष्ट होत. हांगून चाद होता.

कुण्डलावतार

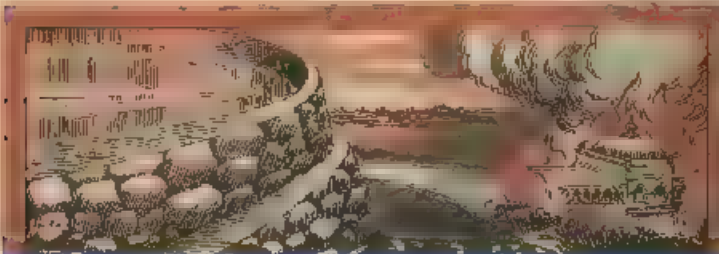
कुण्डलाचा सहा महर्षींना फार आवडला. त्याने आमची बघकुंडे नष्ट केले व यश त्यांनी आज्ञादाने बरोबर आणलेले सामुग्री पायाखाली तुडविली. नंतर तो बवरी फळ कुण्डाला समर्पित केले व म्हणाले—“आम्ही एका अत्यावश्यक कामासाठी आपल्याकडे आलो आहो. भूदेवीचा मुलगा नरकासुर हा राक्षसांचा नायक आहे. तो मूर् व दुष्ट आहे. सगळे जटविणे त्याचा शक्य आहे. तो इथून हाकलू शकतो.

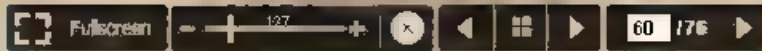
त्याच्या तपाने जिवीक क्लमत आहे. एकदा तो बदरी कनात गिरला व आमचे यज्ञशालादी खंड करून जाळांना म्हणाव्या की या पुढे यश व करता माझी आराधना करा. आम्ही त्याच्या म्हण्याकडे दुर्लक्ष केले तेव्हा कुण्डाला ही जनावरारी स्वतःच त्याची

त्याने आमची बघकुंडे नष्ट केले व यश सामुग्री पायाखाली तुडविली. नंतर तो आमच्या सर्व जिथींना बंदी करून घेऊन निघून गेला. या संकटातून आमचे रक्षण करण्यास तुंच एक समर्थ आहेस म्हणून आम्ही तुझ्याकडे आले गान्हाणे वेळन आलो आहो.”

मुनींचे गान्हाणे ऐकून कुण्डाला माध्व वाढले. काही वेळ तो विचारमग होऊन बसला. तेव्हा मुनींना आध्व वाढले व ते परस्परांची तोंडे पाहू लागले.

तेव्हा सातवकी आदिक यादवांनी कुण्डाला ही जनावरारी स्वतःच त्याची

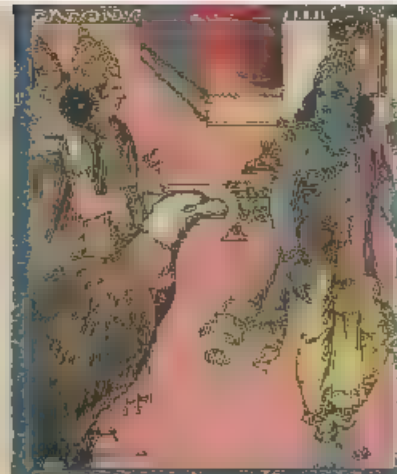
मुनी मिष्टान्न घेव्यावर देवद सर्व
दिकूपाळकांना बरोबर घेऊन द्वारकेला आला
हृष्णाने सामोरा होऊन त्याचे स्वागत केले,
इंद्र सर्व यादवांना घेऊन भेटला. त्यानंतर
सुवर्ण सभेत सर्व एकत्र यथास्थानी पसले
इंद्र हृष्णाच्या हात हातात घेऊन म्हणाला—
“मी कां वाळो हे अस्ता सांगतो.”

“नरकासुर नावाच्या दैत्य नायकाने
महादेवाकडून करपासी करून घेऊन स्वर्गावर
स्थायी केली आणि सर्वांचा परभव केला
आम्ही सर्व बरे बरे सोडून या सर्वलोकात
बसून आलो आहो. आमच्या करात कितक
त्याने ती छुटकी. मोठ्ठ्यांच्यांना जसाध्य
अशी अविनीची कुंडले पथ त्याने हिरावून
लेली. मुनींचे जाग्रत ध्वंस केले. दुष्टांचा
संहार करण्याचे व्रत आपण घेतले आहे.
कितकेंत राक्षसांचा वध आपण केलात.
म्हणून आपल्या आग्रयाला आम्ही धावून
आलो आहो. त्या दुष्टांचा नाश करून देव
व मुनी यत्ने रक्षण करण्याचा मार आपण
स्वतः बर ज्वाबा. संघ बा बयाचा उद्धार
होईल. आ गरुडाने आपले वाहन होण्याचे
कळूळ केले आहे. म्हणून आम्ही मुद्दाम
त्याला बरोबर घेऊन आलो आहो.”

इंद्राचे सर्व म्हणणे ऐकून घेऊन हृष्ण
म्हणाला—“देवेन्द्रा ! मी मुनींच्या तोंडी
त्या दुष्ट राक्षसांच्या अत्याचांगचे वर्णन
ऐकले आहे. तू आज्याने आता माझ्या
निश्चयाला नाम्त बळकटी वाली आहे.
चला, निघू या पाण्ण्योतिषपूराला.” व्हसू
संगून हृष्ण ! उठून उभा राहला. न्याने
आपले सुदर्शन चक्र आणि शस्त्रांसे पेटली
आणि सत्ययामेकडे बरोबर युद्धास चळण्यास
निरोप पाठविला. दोघे गरुड वाहनावर
बसून पाण्ण्योतिषपुरी जाण्यासाठी सज्ज झाले.
जहीलपाच्या यादवांनी त्यांना आक्षीर्वात
दिला भाट व चादण यांनी हृष्ण सत्य-
भामेचा स्तोत्र पाठ केला. संतनाद झाला.
सर्व आकाश मार्गी निवाले.

हृष्णाला आकाशानूनच पाण्ण्योतिषपुर
दिसले. त्यात कोणा मानवाला प्रवेश
अशक्य होता. त्याचे रक्षण करण्यासाठी जी
सैन्य व्यवस्था होती ती हृष्णाने आकाशानून
पाहून घेतली. हृष्णाने इंद्राला तेथेच
यावायळा सांगितले व स्वतः पुढे होऊन
राक्षसांचा संहार सुरू केला.

सुरासुर हृष्णाशी युद्धाला पुढे माला.
दोघांचे घोर युद्ध झाले. शेवटी हृष्णाने

एक अनप्रयोग करून त्याने डोके उडविले
त्वानंतर निघून नावाचा राक्षस मुद्दाला पुढे
आला. त्याने सत्ययामेवर बाण सोडला.
त्यमुळे तिच्या घका हाताला लोख पडली
व रक्तप्रवाह सुरू झाला. ते पाहून हृष्णाला
खेव चढला व त्याने शस्त्रेही करून त्याचे
दोन्ही हात व डोके उडविले. त्यानंतर
हयग्रीव, जघोरपाल, विरुपाल, पंचजन वगैरे
नौव्यापेक्षी हजार राक्षसांना हृष्णाने मार
केले.

नगराच्या रक्षगार्भ जे द्वारपाल उभे होते
त्य सर्वांचा संहार करून हृष्ण घरवाज्या-

जवळ येऊ लागला तेव्हा राक्षसांच्या एका सैन्याने त्यांच्यावर हल्ला केला. कृष्णाने त्या सर्वांचा क्षणार्धात नाश केला. इतक्यात स्वतः नरकासुर युद्धासाठी पुढे आला. युद्धासाठी एकत्रा कृष्णाला सत्यभामेबरोबर आलेला पाहून तो म्हणाला—“मला नरकासुर म्हणतात. मी इंद्रादिक देवांचा पराभव करून जिल्लाकाळा “त्राहि त्राहि” करून सोडले आहे. माझ्या सभोर बोटबोत्यातून महादुरांनी काळ शिजली नाही. मग तुम्ही काय निघात ! हा मोठा पक्षी तुला कोठे मिळाला आणि ही संंदर मी कोठून

पळवून आणलीस ! तुला ठार करून तिला आपली पदराची करून घेतो. पाठ दाखवून पळून जाऊ नकोस. समोर उभा राहून युद्ध कर.”

नरकासुराचे बोळणे ऐकून कृष्ण स्मित करून म्हणाला—“माझ्या पिढ्याची तू ऐकले आहेस मी नाही, हे नाही मला ठाऊक. माझे नाव वासुदेव आहे. हिचे नाव सत्यभामा आहे. ही माझी बायको. हा पक्षी दुसरा तिसरा कोणी सांगण्याची नसून पक्षी जातीचा राजा स्वतः गवड आहे. तो माझे वाहन होऊन आला आहे. मी तुला मग करून जगाताने करवाय करणम आहे.”

नरकासुर हासून म्हणाला—“असत ! तुम्हाला तो वासुदेव ! मरेच दिवसापासून तुम्हाशी युद्धाची संंधी मिळेल म्हणून मी काट पहात होतो. तू आपली सर्व सक्ती पणाला लाव. मग आज माझा हातून तुला निसटून जाणे शक्य नाही, एवढे कळावे ठेव.” अशी जमजम करून त्याने कृष्णाशी युद्धाचा सुरवात केली. त्या दोघांचे परस्परांशी जे युद्ध झाले ते शबरारवणांच्या युद्धाची आठवण करून देणारे होते.

कृष्ण जसमी स्थितीत वेगुद्ध होऊन पडला.

कृष्णाचा वेगुद्ध होऊन पडलेला पाहून सत्यभामा थोडी देहलीळ बाबरली नाही. कृष्णाच्या कपाळाला बाण लागला होता तो काढून तिने जखमेवर घडू हात मारून ठेवला म्हणून रक्त प्रवाह थांबला. मंतर तिने त्याच्या कपाळाला पद्री बांधली गरुडाने पंल फडकडवून वारा वातळ. त्यामुळे कृष्णाला थोडे बरे वाटले. गुदीवर जाण्यावर कृष्ण सत्यभामेकडे पाहून म्हणाला—“मला ओढे दमल्यासारखे वाटते आहे. तू युद्ध चाळ ठेव.” सत्यभामेने लगेच कृष्णाचे धनुष्य घेतले व भाता काढून आपल्या लांघाला जडकवला.

तिने नरकासुरावर झरझरी सुरू केली तेव्हा नरकासुराचा राग आला. म्हणाला—“माझ्यासभोर युद्ध करण्याची तयारी नाही म्हणून मातुवाई सारखा कृष्ण पळून गेला आहे आणि नामकीळा पुढे वेले आहे.” असे म्हणून त्याने सत्यभामेवर बाणांचा पाऊस पाडायला सुरवात केली. बाण सत्यभामेच्या सर्व अंगाला पकडून एक एक पुरे पुरे होते. परंतु त्या सर्वांची किफार

न करता सत्यभामेने नरकासुराचा हेंडा तोडला. त्याच्या स्थाने भोडे व सारखी एका बागून एक ठार केले. स्थाने हातात बाण घेतला की सत्यभामा नेमका तोच बाण धनुष्यावर ठेवण्यापूर्वी तोडीत होती. अशा तऱ्हेने तिने नरकासुराचा निराश व असहाय करून सोडले.

सत्यभामेचा तो शीर्ष व पराक्रम पाहून कृष्णाने तिला प्रेमाळिमत देऊन तिचे अभिनंदन केले. तिच्या कपाळावरचा घाव पुस्तून तो तिच्या म्हणाला—“सत्यभामे ! पुरे का आता, तू दमली आहेस.” असे

बोले व सारथी सवौंना एकामागून एक नष्ट केले. तेव्हा नरकासुराने गदा घेऊन युद्ध करू लागला, त्याने कृष्णावर गदा फेकली. पण कृष्णाने मध्येच ती तोडून टाकली. नरकासुराने कृष्णावर दुसरी अनेक एकामागून एक टाकली व साडे उगटून फेकू लागला.

शेवटी कृष्णाने क्षुब्धरीन नकाचा प्रयोध केला. ते लागताच नरकासुराचे दोन उमे तुकडे होऊन जमिनीवर आदळले. त्याच्या सत्यमुळे पृथ्वीवर चार असलेला त्याचा अत्याचार थांबला. शूदेवीने मग्न होऊन आपल्या मुढाला मांडीवर घेतले व शोक करू लागली. नंतर नरकासुराच्या कानांतील रत्नकुंडले काढून घेतून ती कृष्णाजवळ जाऊ व हात जोडून म्हणाली—“तूच मला हा पुत्र दिव्यास व तूच याका काळासारखा जन्मदाता केवळ विजात. ही इद्राचक्र हरण करून व्याणलेकी रत्नकुंडले घ्यावेत. तू ही व. नरकासुराच्या मुढाला अमरदान दे.”

कृष्णाने ते कबूल केले. शूदेवी अंतर्धान पावली. कृष्णाने नरकासुराची अंत्यविधी उरकून त्याचा मुळ्या भगदध याका नरका-लागला. परंतु कृष्णाने त्याचा नवा रत्न, दुराच्या सिंहासनावर बसविले.

सांगून आपल्या गळ्यातला पंढरार त्याने तिच्या गळ्यात घातला.

तो पंढरार आपल्याला मिळाला म्हणून रुचिमणी व सत्यमाया दोघीत चढाओढ पाळू होती. परंतु सत्यमामेल तो ज्ञान राहणी मिळाला.

कृष्णाने सत्यमामेच्या हातातून धनुष्य बाण घेऊन पुन्हा युद्ध सुरू केले. मध्यंतरी जो थोडा जराथी मिळाला त्या वेळात नरकासुर दुसऱ्या रथात चढला व कृष्ण, सत्यमामा व त्यांचा १५ भांडार बाण सोडू लागला. परंतु कृष्णाने त्याचा नवा रत्न, दुराच्या सिंहासनावर बसविले.

नरकासुराच्या राजधानीत जखोट घन होते. दिक्पाकांना हरण करून त्याने ते सर्व मिळविले होते. नरकासुराच्या अधिकाऱ्यांनी ते सर्व आणून कृष्णासमोर आणले.

मणिशैल भूमीक सोळा हजार एकशे देवकन्यांना नरकासुराने बंदी करून ठेवले होते. श्रीकृष्ण सत्यनामेबरोबर तेथे गेला. कृष्णाक पाहून त्या म्हणाल्या—“नरकासुराने आम्हा देवकन्यांना कैद केले होते. आम्हाने दुःख व्योळवून नारदाने आम्हाने सात्वत करून आम्हांक घोर धरमळा सांगितले होते. त्याने जसे देसील सांगितले होते की स्वतः विष्णु अवतार घेऊन नरकासुराच्या हातून तुमचे रक्षण करील व तुमचे धरण करील. आम्ही तीच आशा मनात बाळगून आजवर निवंत होतो.”

कृष्णाने स्मित वारून त्या सर्वांकडे पाहिले आणि त्या सर्वांना घेऊन जाण्यासाठी पाकल्यांची व्यवस्था केली. नंतर कृष्णाने सर्व मणिशैल फिरवून पाहिला. त्याने एक सिलसु रुख व पक्षी या सकाट उगडून सकडाच्या पाठीवर ठेवले आणि सत्वनामेसह गडजाकर बसून इंद्रपुरीक निघाला. तेथे त्याच्या स्वागतासाठी शंकी व इंद्र हजर होते. कृष्णाने बरोबर आणलेली रत्नकुंडले इंद्राक पसत दिली. कृष्णाने सत्यनामेच्या पदवीने नरकासुरांना बंध केळ होता. म्हणून घाबरे सत्यनामेची बाळाणणी केली व म्हणाली—“मी तुला आवडेल अशी कोणती वस्तू माझी आठवण म्हणून देऊं?”

“मला कोणत्या गोष्टीची उगीच आहे! मला फक्त दुसरे प्रेम हवे आहे.” सत्यनामा म्हणाली.

अरण्यपुराण

[२३]

आता मौवळीला भाकडांची मीती वाटत नाहीशी झाली. मौवळी त्या पडक्या नगराकडे गेला असता भाकडांचा कळप रानात कोठे नसू गेला होता. ते पडके नगर पूर्ण पणे निर्जन वाटत होते.

काना पडक्या महालाच्या अंतःपुराकडे सरपटत गेला व त्याच्या मधोमध असलेल्या जिऱ्याच्या पायऱ्यावरून सरपटत त्याची जाक लागला. पायऱ्या पण मोडक्यान होत्या.

“आम्ही सर्व एक आहो निराळे नाही” मौवळी सापांच्या भाषेत बोलला त्याचा रांगवत नावे लागले. जिऱ्याच्या शेवटी नागमोडी वाट होती. पुढे गेल्यावर दगडाच्या भिंती तून एक मोठे मूळ बाहेर आल्यासारखे दिसले. एका निचोळ्या भोकातून शिरून

दोघे एक खोलीत शिरले. ती सोळी पाहून त्यांना आश्चर्य ती खोली म्हणजे एक मोठे दाखून होते. छपरांतून शिरून जाडाची मुळे साखी खोबत होती.

“ही शुद्ध रोज धायला जायला मोडी कठीण वाटते. येथे आपल्याला काय काय पहायचे आहे?” मौवळीने विचारले.

“नी जाहे ना जात?” आतून एक आवाज ऐकू आला. एका गांढरी वस्तू हलत असलेली मौवळीला दिसली. मौवळीने आयुष्यभरात तसा साप कधी पाहिला नव्हता. तो जवळ जवळ आठपूट लांब असेल. काळोखांत राहण्याकारणाने जुन्या दातासारखा थोडा तांबूस चिवळट दिसत होता. त्याच्या उघड्या कणावर दहावा

आकडा मळकट पिवळ्या रंगाचा दिसत होता. त्याचे डोळे लफावत होते. तो दिसायला सुंदर व आकर्षक पण होता.

“शिकार करायची आहे.” मौवली म्हणाला. तो पट्टार नेहमी आपल्या कमरेला ओळून ठेवीत असे. शिकव्यापूर्ण वागणे व बोलणे तो सार बिसरून गेला होता.

पांढरा कण असलेल्या सगळ्या मौवलीला उत्तर न देता म्हणाला—“कस काय वाटले हे गव ! शंभर हत्ती, बीस हजार घोडे व असंख्य पक्षींनी भरलेले हे महानगर कसे काय बारक ! बीस राजे मांडलिक आहेत

आ महाराजांचे. त्यांच्या लढावांनी रणवाघे व शिणे येकून एक युग जोडले.”

“वर अरण्या काय ते दिसते आहे, तू हे सर्व काय म्हणतो स आहे ! मी फक्त गजराजाला व त्याच्या मुळांना ओळखतो. एका गावाच्या सर्व पोळ्यांना पाचो डार केले. पण राजा कोण, अन् ही काय मानगड आहे !” मौवलीने विचारले.

“अंगलाच्या मध्य भागी राजाने पाहरे-करी नेमून ज्या नुरजांच्या रक्षणाची व्यवस्था केली होती ते राजपतीचे विडी दस्ताजे. माझ्या बटिकाचे बडीक नंज्यातून गहिर येण्यापूर्वी बांधलेली राजधानी आहे ती. माझ्या घुलांची मुले माझ्या खरकी पांढरी व फिकी पळे पर्यंत ते नगर राहणार. याच सूर्याचा मुलगा बिजव, त्याचा मुलगा नंदवीज, त्याचा मुलगा खलंधी पाने घाण्या राखळ नाच्या काळात हे नगर वसवले. तुम्ही कोणाचे बडू, स्पष्ट सांगा !” पांढऱ्या कणाने विचारले.

मौवली कावाकडे वळून म्हणाला—“तो काय विचारतो आहे, हे मला झुळीच कळले नाही.”

“मला वाटते, तो फार न्हातरा आहे.” कावा मौवलीक म्हणाला आणि पांढऱ्या

कणवाच्याकडे वळून म्हणाला—“नागवंशाचे वितामह ! स पटेझाल आमच्या आठवणीत अंगलख जंमक आहे.”

“नर मग माझ्या समोर बसलेला मनुष्य कोण ? याला राजाचे नाव माहीत नाही. हा कोणाला भौत पण माही. सापानी सावा बोलतो. एक काळार बाळगतो कोण आहे हा कोणी विचित्र माणी दिसतो आहे. साचे चरित मला ऐकावयाचे आहे.” पांढरा कण वाला नाग म्हणाला त्या प्रश्नाचे उत्तर देत मौवली म्हणाला—“मला मौवली म्हणतात. मी शानातच राहातो. कांडगे माझे नातेवाईक आहेत. हा कावा माझा भाऊ आहे, नाग पितामह ! पण तुम्ही कोण !”

“मी राजाच्या खजिन्याचा रक्षक नाग आहे. ज्या वेळी माझे अंग काळे होते त्या काळात कण राजाने हे छप्पर बनविले. चोरी करणाऱ्याला मृत्युदंड देण्यासाठी माझी नेमणूक करून राजाने ही व्यवस्था केली होती. त्यानंतर दगडी दरवाजा पण खजिन्याचा तयार करण्यात आला. तेव्हा माझ्यांनी केवळ पाठ केला होता.” पांढरा कणवाला म्हणाला.

मौवली विचार करू लागला. म्हणजे मात घोडा आहे. मनुष्याच्या वस्तीत राहतांना एका ब्राह्मणाच्या कामाची मला चांगली कल्पना आहे.

पांढरा कणवाला बोलत होता—“मी आल्यानंतर पांघ वेळा ही मोठी शिळा उचलून मात टेवा पोचविण्यात आला. इतका मोठा टेवा आपली कोठे नाही. सर्वात नेचटी ही शिळा उचलली त्याला फार फार काळ लागला. कदाचित मी राजासाठी ओळखू शकणार नाही.”

Fullscreen

127

70 176

७७. अंगर्स दुर्ग

“आता ते नगर राहिलेच नाही. वर डोके करून पहा. दगडात खिरलेली मुळे. ही झाडांची मुळे आहेत. माणसे व झाडे एकत्र वाढत नसतात.” फावने मंत्राचा गडका उडून जाईल असे वर विले.

पांदरा फगवाळा म्हणाळा-“दोन तीन वेळा मनुष्यांनी येथे आत शिस्पाचा बल करून पाहिला. काळोखात सरकत त्यांच्या सबळ बोचे पर्यंत ते काही बोलले नाहीत. त्यानंतर बोळा वेळ त्यांची बढमळ चालू होती. कुन्ही सर्प खोटे शोळता आहा. एक मनुष्य व एक सर्प खातीचा प्राणी दोघे मळा सांगला आहा की माझे नगर जाला नाही आणि मी त्याच्या रक्षणाचे कार्य करणाऱ्याची गरज नाही! मी त्यावर विश्वास करीन असे वाटले होय तुम्हांला! माझा मंत्रपाठ करून मळा वृष पातीपर्यंत म्हणाळा.

मी राजाच्या खजिन्याचे रक्षण करणार. नगर ओसाड झाले! ही झाडांची मुळे आहेत म्हणता! वंजून या रत्नांना जरा हात लावून तर पहा. वांच्याहून जास्त मरुम्यान रत्ने जगात कोठे नाहीत. सांपाची जीभ असलेल्या माणसा! तू आज्या वाटेने मुस्तरूप परत गेलास तर लहानलहान राजे तुझे गुलाम व्हायला तयार होतील.”

“तुम्ही चुकत आहां नाग पितामह! वेऊन वायळा येथे आहे काय! मला तरी दिसत नाही.” मौवली म्हणाळा.

“सूर्य व चंद्र बोघांना साक्षी ठेवून तीन कोटी देवांसमक्ष मी सांगतो, मज जुलाख त्याचा काळ बोलवीत आहे. पहा, तुम्हा पापण्या लबाण्यापूर्वी मी तुला एक बस्तू दाखविलो” पांदरा फगवाळा म्हणाळा.

हा किता अंगर्स (मोक्ष) नवीक तवळ्या छई राजाने बांधला, याका रोष्ट छई म्हणतात. (११ वा शताब्दी) या कितावाला १७ कुकळ आहेत. हा नगन कुन्ही दुर्ग नष्ट करण्यासाठी सिसाच्या हेजरीने हुकूम शोडला होता. परंतु अंगर्सच्या मळनेराने सोडी सामधगिरी दाखविल्याने या दुर्गाचे रक्षण होऊ शकले.

